

Issue XII (2026)

Plutarkhos, Hayvanların Akli Kullanması Hakkında

Berfu TÜZÜN ASLAN

 0000-0001-9493-8005

The entire contents of this journal, *Libri: Journal of Epigraphy, Translation and Review* is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Libri* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Libri, is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue XII: January-December 2026). At the end of December 2026 the year's issue is completed. The journal is indexed by Scopus and EbscoHost.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation Plutarkhos, *Hayvanların Akli Kullanması Hakkında*. Çev. B. Tüzün. *Libri* XII (2026) 125-146.
DOI: 10.5281/zenodo.23260584

Received: 18.05.2026 | Accepted: 12.08.2026

Available: 09.10.2026

Type: Translation

Editing: Phaselis Research Project

www.libridergi.org

Received: 18.05.2026
Accepted: 12.08.2026
Available: 09.10.2026
Type: Translation

LIBRI
LIBRI XII (2026) 125-146
DOI: 10.5281/zenodo.23260584
www.libridergi.org

Plutarkhos, Hayvanların Akli Kullanması Hakkında

Berfu TÜZÜN ASLAN *

Homeros'un kahraman Odysseus'un eve dönüş yolculuğunun (*nostos*) hikayesini anlatan *Odysseia* destanı, Eski Hellen edebiyatının en temel ve en etkili epik şiirlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Eser, yalnızca dönemin edebî yapısını yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda eski Hellen kültürü, mitolojisi ve toplumsal değerleri üzerine derin bir kaynak teşkil etmektedir. *Odysseia*, kahramanlık teması, dramatik anlatımı ve karmaşık karakter yapısıyla, epik türün gelişiminde belirleyici bir rol oynamış ve sonraki kuşaklar üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır.

Plutarkhos'un *Moralia* adlı eserinde *Odysseia* destanı üzerine gerçekleştirdiği yeniden yorumda, özellikle Kirke ile ilgili hikâye, kahramanın dönüşüm sürecinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda Plutarkhos, Kirke figürü ile karşılaşmasını salt mitolojik bir büyücü olarak değil, Odysseus'un karşılaştığı zorluklar ve içsel çatışmalar çerçevesinde erdem ve bilgelik kazanımının simgesi olarak ele almaktadır. Dolayısıyla, Kirke ile yaşanan etkileşim, Odysseus'un karakter gelişimi ve ahlakî olgunlaşma süreci açısından derinlemesine bir analiz nesnesi haline gelmektedir. Plutarkhos'un bu perspektifi, *Odysseia* destanının geleneksel anlatısını yeniden değerlendirmeye olanak tanımakta ve eserin felsefî boyutunu önemli ölçüde zenginleştirmektedir.

Plutarkhos'un gelenekte *Bruta animalia ratione uti* başlığıyla anılan ve Kirke ile Odysseus anlatısını yeniden yorumlayan Gryllos diyalogu, adını Kirke tarafından domuza dönüştürülen Odysseus'un yoldaşlarından Gryllos'tan alır. Plutarkhos'un bu diyalogunun başlığı da metin kadar tartışmalıdır: Günümüzde yaygın olarak kullanılan *Bruta animalia ratione uti* başlığı, metnin içeriğini yansıtan geç bir Latince formülasyona dayanırken, antik kodekslerde (özellikle Lamprias listesinde¹) eserin hangi başlık altında yer aldığı kesin değildir (no. 127 mi yoksa 135 mi olduğu tartışmalıdır). Bu nedenle modern araştırmada diyalog sıklıkla başkahramanın adından hareketle Gryllos olarak da adlandırılmaktadır². Γρύλλος (Gryllos) ismi, Hellence'de kimi zaman "domuz", "hırıltılı ses çıkaran hayvan" ya da kaba/sıradan insan çağrışımlarıyla ilişkilendirilmiş; ayrıca komik ve hicivsel karakter tiplerini çağrıştıran bir kullanım alanı da kazanmıştır³. Domuz figürü, bunun yanı sıra, kültürel ve edebî gelenekte sıklıkla ölçsüzlük, oburluk ve haz

* Phd. Cand., Akdeniz Üniversitesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya, Türkiye.
berfu.tuzun@gmail.com | 0000-0001-9493-8005

¹ Krş. Treu 1873.

² Cherniss & Helmbold 1957, 489-491.

³ Bk. LSJ, s.v. γρύλλος.

düşkünlüğü gibi insanî zaafarla ilişkilendirilen bir stereotip olarak karşımıza çıkar. Plutarkhos'un Gryllos'u ise bu yerleşik çağrışımı bilinçli biçimde tersine çevirir: Hayvan personası üzerinden konuşan Gryllos, insanlara özgü olduğu düşünülen akıl ve ölçülülük savunurken, insanın tutkularına ve haz düşkünlüğüne yönelik eleştirilerde bulunur. Böylece eserdeki hicivsel etki, yalnızca bir hayvanın konuşmasından değil, ölçsüzlükle özdeşleştirilen bir hayvanın bilgece ve ölçülü konuşması ile insanın akıl dışı davranışları arasındaki ironik karşıtlıktan doğar. Bu etimolojik ve kültürel arka plan, Plutarkhos'un metnindeki ironik yapıyı güçlendirir⁴.

Diyalogda domuz motifi, dikkat çekici bir şekilde dönüşüm ve kimlik temalarını irdelemek için kullanılmıştır. Genç bir Boiotialının mizahî bakış açısıyla yeniden kurgulanan *Odyseia* X. kitapta Kirke'nin büyüsiyle hayvana dönüşen Odysseus'un yoldaşları, Plutarkhos'un metninde insan biçimine dönmeyi reddeden birer konuşmacıya dönüşür. Bu bağlamda Gryllos ile Odysseus'un karşı karşıya getirilmesi özellikle anlamlıdır: Homeros geleneğinde kurnazlığı, deneyimi ve insanî aklı temsil eden Odysseus, bu kez kendisini hayvanların akıl ve erdemden yoksun olduğu varsayımını savunmak zorunda bulurken, domuz biçimindeki Gryllos insanın erdem iddialarını sorgular. Gryllos'un hayvanların akıl, cesaret ve ölçülülük bakımından insanlardan aşağı olmadığını savunması, hayvanı insanın karşısında edilgen ve akılsız bir varlık olarak konumlandıran geleneksel hiyerarşiyi tersine çevirir⁵. Nitekim Gryllos, Odysseus'un cesaret ve ölçülülük iddialarını kendi davranışları üzerinden sorgulayarak hayvanların ahlaki üstünlüğünü ironik biçimde öne çıkarır.

Bu tersine çevirme, eserin Roma İmparatorluk Dönemi edebiyatında görülen parodik ve hicivsel anlatım teknikleriyle de ilişkilendirilebilir. Plutarkhos, Homeros'un *Odyseia*'sındaki Kirke anlatısını yeniden işleyerek tanınmış bir kahramanı, bu kez kendi insanlık statüsünü savunmak zorunda kalan Odysseus'u, konuşan bir domuzun karşısına yerleştirir⁶. Böylece hayvan personası yalnızca mizah üretmek için değil, dönemin felsefî ve entelektüel tartışmalarını alışılmadık bir söylem düzlemine taşımak için kullanılır. Modern araştırmalarda da Gryllos'un, hayvanların akıl ve erdem sahibi olup olamayacağına ilişkin antik tartışmayı, özellikle Stoacıların insan ile hayvan arasında kurduğu rasyonellik ayrımını hedef alan ironik ve parodik bir yapı içerisinde işlediği vurgulanmaktadır⁷. Plutarkhos'un hayvanlara belirli ölçülerde rasyonellik atfetmesi, Stoacı insan-merkezli hiyerarşinin basit bir reddinden ziyade, hayvanların akıl, erdem ve ahlaki değer bakımından konumunu yeniden tartışmaya açan daha geniş bir felsefî çerçeve içerisinde değerlendirilmelidir⁸. Bu nedenle Gryllos'un hayvan personası aracılığıyla bilgece konuşması, eserin temel hiciv mekanizmasını oluşturur: insanın

⁴ Herchenroeder 2008, 348 vd.

⁵ Horky 2017, 121 vd.

⁶ Herchenroeder 2008, 359 vd.

⁷ Horky 2017, 125 vd.

⁸ Newmyer 2006, 48 vd.

kendisine atfettiği akıl ve erdem, insan dışı bir varlığın ağzından yeniden değerlendirilirken, insan-hayvan ayrımının dayandığı varsayımlar ironik biçimde tersine çevrilir.

Bu çevirideki orijinal metin Plutarkhos'un söz konusu eserinin 1895 yılında Gregorius N. Bernardakis tarafından yayımlanmış edisyonundan alınmıştır⁹.

⁹ Bernardakis 1895, 82-100. Güncel İngilizce çeviri için bk. Newmyer 2020.

Περὶ τοῦ τὰ ἄλογα λόγῳ χρῆσθαι

Ὅδυσσεύς, Κίρκη, Γρύλλος

οδ. ταῦτα μέν, ὦ Κίρκη, μεμαθηκέναι δοκῶ καὶ διαμνημονεύσειν· ἡδέως δ' ἂν σου πυθοίμην, εἴ τινας ἔχεις Ἑλλήνας ἐν τούτοις, οὓς λύκους καὶ λέοντας ἐξ ἀνθρώπων πεποίηκας.

κίρ. καὶ πολλούς, ὦ ποθούμεν' Ὅδυσσεῦ. πρὸς τί δὲ τοῦτο ἐρωτᾷς;

οδ. ὅτι νῆ Δία καλὴν ἂν μοι δοκῶ γενέσθαι φιλοτιμίαν πρὸς τοὺς Ἑλλήνας, εἰ χάριτι σῇ λαβὼν τούτους, αὐθις εἰς ἀνθρώπους ἐταίρους ἀνασώσασιμι καὶ μὴ περιίδοιμι καταγρηράσαντας παρὰ φύσιν ἐν σώμασι θηρίων, οἰκτρὰν καὶ ἄτιμον οὕτω δίαιταν ἔχοντας.

κίρ. οὗτος ὁ ἀνὴρ οὐχ αὐτῷ μόνον οὐδὲ τοῖς ἐταίροις, ἀλλὰ τοῖς μηδὲν προσήκουσιν οἶεται δεῖν ὑπ' ἀβελτερίας συμφορὰν γενέσθαι τὴν αὐτοῦ φιλοτιμίαν.

οδ. ἕτερον αὖ τινα τοῦτον, ὦ Κίρκη, κυκεῶνα λόγων ταράττεις καὶ ὑποφαρμάττεις, ἐμὲ γοῦν ἀτεχνῶς ποιοῦσα θηρίον, εἰ πείσομαί σοι ὡς συμφορὰ ἐστὶν ἀνθρωπον ἐκ θηρίου γενέσθαι.

κίρ. οὐ γὰρ ἤδη τούτων ἀτοπώτερα πεποίηκας σεαυτόν, ὃς τὸν ἀθάνατον καὶ ἀγήρων σὺν ἐμοὶ βίον ἀφείς ἐπὶ γυναῖκα θνητὴν, ὡς δ' ἐγὼ φημι, καὶ γραῦν ἤδη διὰ μυρίων ἔτι κακῶν σπεύδεις, ὡς δὴ περίβλεπτος ἐκ τούτου καὶ ὀνομαστός ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν γεννησόμενος, κενὸν ἀγαθὸν καὶ εἶδωλον ἀντὶ τῆς ἀληθείας διώκων;

οδ. ἐχέτω ταῦτα, ὡς λέγεις, ὦ Κίρκη· τί γὰρ δεῖ πολλάκις ζυγομαχεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν αὐτῶν; τούτους δέ μοι δὸς ἀναλύσασα καὶ χάρισαι τοὺς ἄνδρας.

κίρ. Οὐχ οὕτω γ' ἀπλῶς, μὰ τὴν Ἑκάτην· οὐ γὰρ οἱ τυχόντες εἰσὶν· ἀλλ' ἐροῦ πρῶτον αὐτούς, εἰ θέλουσιν· ἂν δὲ μὴ φῶσι, διαλεχθείς, ὦ γενναῖε, πείσον· ἂν δὲ μὴ πείσης, ἀλλὰ καὶ περιγένωνται διαλεγόμενοι, ἱκανὸν ἔστω σοι περὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν φίλων κακῶς βεβουλεῦσθαι.

οδ. τί μου καταγελᾶς, ὦ μακαρία; πῶς γὰρ ἂν ἡ δοῖεν οὗτοι λόγον ἢ λάβοιεν, ἕως ὅνοι καὶ σύες καὶ λέοντές εἰσι;

κίρ. Θάρρει, φιλοτιμότατ' ἀνθρώπων· ἐγὼ σοι παρέξω καὶ συνιέντας αὐτοὺς καὶ διαλεγομένους· μᾶλλον δ' εἷς ἱκανὸς ἔσται καὶ διδοὺς καὶ λαμβάνων ὑπὲρ πάντων λόγον· ἰδοὺ, τούτῳ διαλέγου.

οδ. καὶ τίνα τοῦτον, ὦ Κίρκη, προσαγορεύσομεν; ἢ τίς ἦν οὗτος ἀνθρώπων;

κίρ. τί γὰρ τοῦτο πρὸς τὸν λόγον; ἀλλὰ καὶ κάλει αὐτόν, εἰ βούλει, Γρύλλον. ἐγὼ δ' ἐκστήσομαι ὑμῖν, μὴ καὶ παρὰ γνώμην ἐμοὶ δοκῇ χαριζόμενος διαλέγεσθαι.

γρ. χαῖρε, Ὅδυσσεῦ.

οδ. καὶ σὺ νῆ Δία, Γρύλλε.

Hayvanların Akli Kullanması Hakkında

Odyseus, Kirke, Gryllos

Odyseus: Ey Kirke, bu şeyleri öğrenmiş olduğumu ve zihnimde eksiksiz biçimde tutacağımı düşünüyorum; fakat senden insanlardan kurtlara ve aslanlara dönüştürdüklerin arasında herhangi bir Hellen olup olmadığını memnuniyetle öğrenmek isterdim.

Kirke: Üstelik çok sayıda, hasretle beklenen Odyseus. Ama bunu neden soruyorsun?

Odyseus: Zira Zeus hakkı için, eğer ki senin lütfunla bunları alıp tekrardan insan halindeki yoldaşlarım olarak geri kazanabilirsem ve doğalarının aksine hayvanların vücutlarında yaşlanıp bu şekilde acınacak ve şereften yoksun bir hayat tarzı sürdürmelerine izin vermezsem, Hellenler nezdinde güzel bir şeref elde edeceğimi düşünüyorum.

Kirke: Bu adam, ahmaklığı dolayısıyla, kendi şeref düşkünlüğünün sadece kendisi ve yoldaşları için değil, kendisi ile hiçbir bağı olmayanlar için dahi bir felaket olması gerektiğini düşünüyor.

Odyseus: Ey Kirke, sen yine sözlerinden başka bir iksir¹⁰ karıştırıyor ve içine ilaç katıyorsun; eğer hayvandan insana dönüşmenin bir felaket olduğu konusunda sana inanacak olursam şüphesiz beni gerçekten de bir hayvan yaparsın.

Kirke: Sen zaten kendini bunlardan daha da absürt bir duruma düşürmedin mi? Benimle ölümsüz ve yaşlanmayacağın¹¹ bir hayatı bırakıp, ölümlü bir kadın için, ki bana kalırsa çoktan yaşlanmış bir kadındır, sayısız bela arasından hâlâ ona ulaşmaya çalışıyorsun. Güya şimdikinden daha çok beğenilesin ve daha ünlü olasın diye gerçeğin yerine boş bir idealin ve bir hayalin¹² peşinden gidiyorsun.

Odyseus: Pekâlâ Kirke, dediğin gibi olsun; zira aynı konular hakkında defalarca kez tartışmamıza ne gerek var? Artık bu adamları serbest bırakıp bana ver ve onları bağışla.

Kirke: Öyle kolay değil, ah Hekate aşkına! Zira onlar sıradan kişiler değil. Ama ilk olarak onlara isteyip istemediklerini sor. Şayet hayır derlerse, ey soylu insan, tartışarak ikna etmeyi dene. Ancak eğer ikna edemezsen üstüne üstlük, aksine bir de tartışmada galip gelirlerse,¹³ kendin ve arkadaşların adına kötü bir şekilde karar vermiş olmak sana yetsin.

Odyseus: Neden benimle dalga geçiyorsun, ey kutlu kadın? Zira onlar nasıl hesap verebilir ya da akıl yürüterek tartışabilirler ki, eşek, domuz veya aslan olduğu müddetçe?

Kirke: Cesur ol, insanların arasında en şeref düşkünü! Zira onlar senin için hem anlayan hem de konuşabilen kimseler olarak sağlayacağım. Hatta daha doğrusu, bir tanesi hepsi adına söz verip almak için yeterli olacaktır. Bak, şununla konuşsana!

Odyseus: Peki, ona kim olarak sesleneceğiz, Kirke? Ya da bu, adamlardan hangisiydi ki?

Kirke: Bunu tartışma ile ilgisi ne ki? Ancak arzu ediyorsan eğer, ona Gryllos diyebilirsin. Kendi düşüncesine aykırı olarak benim hatırım için konuşuyor görünmesin diye sizden uzaklaşacağım.

Gryllos: Selam olsun Odyseus.

Odyseus: Zeus aşkına, Gryllos sensin.

γρ. Τί βούλει ἐρωτᾶν;

οδ. ἐγὼ γινώσκων ὑμᾶς ἀνθρώπους γεγονότας οἰκτεῖρω μὲν ἅπαντας οὕτως ἔχοντας, εἰκὸς δέ μοι μᾶλλον διαφέρειν ὅσοι Ἕλληνες ὄντες εἰς ταύτην ἀφῖχθε τὴν δυστυχίαν· νῦν οὖν ἐποησάμην τῆς Κίρκης δέησιν ὅπως τὸν βουλόμενον ὑμῶν ἀναλύσασα καὶ καταστήσασα πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον εἶδος ἀποπέμψῃ μεθ' ἡμῶν.

γρ. Παῦε, Ὀδυσσεῦ, καὶ περαιτέρω μὴδὲν εἵπης· ὥς καὶ σοῦ πάντες ἡμεῖς καταφρονοῦμεν, ὡς μάτην ἄρα δεινὸς ἐλέγου καὶ τῷ φρονεῖν πολὺ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐδόκει διαφέρειν, ὃς αὐτὸ τοῦτ' ἔδεισας, τὴν μεταβολὴν ἐκ χειρόνων εἰς ἀμείνω, μὴ σκεψάμενος· ὥς γὰρ οἱ παῖδες τὰ φάρμακα τῶν ἰατρῶν φοβοῦνται, καὶ τὰ παθήματα φεύγουσιν, ἃ μεταβάλλοντα ἐκ νοσερῶν καὶ ἀνοήτων ὑγιεινότερους καὶ φρονιμωτέρους ποιοῦσιν αὐτούς, οὕτω σὺ διεκρούσω τὸ ἄλλος ἐξ ἄλλου γενέσθαι, καὶ νῦν αὐτός τε φρίττων καὶ ὑποδειμαίνων τῇ Κίρκῃ σύνει, μὴ σε ποιήσῃ λαθοῦσα σὺν ἡ λύκον, ἡμᾶς τε πείθεις, ἐν ἀφθόνοις ζῶντας ἀγαθοῖς, ἀπολιπόντας ἅμα τούτοις τὴν ταῦτα παρασκευάζουσιν ἐκπλεῖν μετὰ σοῦ, τὸ πάντων φιλοποτμότατον ξῶν αὐθις ἀνθρώπους γενομένους.

οδ. ἐμοὶ σύ, Γρύλλε, δοκεῖς οὐ τὴν μορφήν μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν διάνοιαν ὑπὸ τοῦ πώματος ἐκείνου διεφθάρθαι καὶ γεγονέναι μεστὸς ἀτόπων καὶ διαλελωβημένων παντάπασι δοξῶν ἢ σέ τις αὖ συνηθείας ἡδονὴ πρὸς τόδε τὸ σῶμα καταγεγοήτευκεν;

γρ. Οὐδέτερα τούτων, ὦ βασιλεῦ Κεφαλλήνων· ἂν δὲ διαλέγεσθαι μᾶλλον ἐθέλης ἢ λαιδορεῖσθαι, ταχύ σε μεταπίσομεν, ἐκατέρου τῶν βίων ἐμπείρως ἔχοντες, ὅτι ταῦτα πρὸ ἐκείνων εἰκότως ἀγαπῶμεν πῶμεν.

οδ. ἀλλὰ μὴν ἐγὼ πρόθυμος ἀκροᾶσθαι.

γρ. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν λέγειν. ἀρκτέον δὲ πρῶτον ἀπὸ τῶν ἀρετῶν, ἐφ' αἷς ὀρῶμεν ὑμᾶς μέγα φρονοῦντας, ὡς τῶν θηρίων πολὺ καὶ δικαιοσύνη καὶ φρονήσι καὶ ἀνδρεία καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς διαφέροντας. ἀποκρίναι δὴ μοι, σοφώτατ' ἀνδρῶν· ἤκουσα γάρ σου ποτε διηγούμενου τῇ Κίρκῃ περὶ τῆς τῶν Κυκλώπων γῆς, ὡς οὗτ' ἀρουμένη τὸ παράπαν, οὔτε τινὸς εἰς αὐτὴν φυτεύοντος οὐδὲν, οὕτως ἐστὶν ἀγαθὴ καὶ γενναία τὴν φύσιν, ὥσθ' ἅπαντας ἐκφέρειν τοὺς καρποὺς ἀπ' αὐτῆς· πότερον οὖν ταύτην ἐπαινεῖς μᾶλλον ἢ τὴν αἰγίβοτον Ἰθάκην καὶ τραχεῖαν, ἢ μόλις ἀπ' ἔργων τε πολλῶν καὶ διὰ πόνων μεγάλων μικρὰ καὶ γλίσχρα καὶ μηδενὸς ἄξια τοῖς γεωργοῦσιν ἀναδίδωσι; καὶ ὅπως οὐ χαλεπῶς οἴσεις, παρὰ τὸ φαινόμενον εὐνοίᾳ τῆς πατρίδος ἀποκρινόμενος.

οδ. ἀλλ' οὐ δεῖ ψεύδεσθαι· φιλῶ μὲν γὰρ καὶ ἀσπάζομαι τὴν ἐμαυτοῦ πατρίδα καὶ χώραν μᾶλλον, ἐπαινῶ δὲ καὶ θαυμάζω τὴν ἐκείνων.

γρ. Οὐκοῦν τοῦτο μὲν οὕτως ἔχειν φήσομεν, ὡς ὁ φρονιμώτατος ἀνθρώπων ἄλλα μὲν οἶεται δεῖν ἐπαινεῖν καὶ δοκιμάζειν ἄλλα δ' αἰρεῖσθαι καὶ ἀγαπᾶν, ἐκεῖνο δ' οἶμαί σε καὶ περὶ τῆς ψυχῆς ἀποκεκρίσθαι· ταῦτόν γάρ ἐστι τῷ περὶ τῆς χώρας, ὡς ἀμείνων ἥτις ἄνευ πόνου τὴν ἀρετὴν ὥσπερ αὐτοφυῆ καρπὸν ἀναδίδωσιν.

Gryllos: Ne sormak istiyorsun?

Odysseus: İnsan olduğunuzu bildiğimden bu durumda bulunmanızdan dolayı hepinize acıyorum; ancak gerçekten Hellen olup da bu talihsizliği yaşayanlarınızın (acısı) bana göre daha farklı. Bu yüzden, Kirke'den, sizlerden isteyen kişiyi (büyüden) kurtarmasını, yeniden eski biçimine kavuşarak bizim yanımıza gelmesini sağlamasını rica ettim.

Gryllos: Kes, Odysseus, daha fazla hiçbir şey söyleme! Zira hepimiz seni hor görüyoruz. Boşuna sana kurnaz denmemiş güya; diğer bütün insanlardan akıl bakımından çok daha üstün görünüyorsun, halbuki sen daha kötünden bir durumdan daha iyi bir duruma geçmekten hiç düşünmeden korktun. Zira nasıl ki çocukların doktorların ilaçlarından korkarak, onların hem hastalıkları hem de akıl dışı davranışlarını değiştirip daha sağlıklı ve daha mantıklı bir hale getirecek olan durumlardan kaçmaları gibi sen de bir başkasından diğerine dönüşmekten kaçtın. Şimdiyse bizzat sen, farkına varmadan onun seni domuza veya kurda dönüştürmesi korkusuyla titreyerek Kirke ile birliktesin, ayrıca iyiliklerin bolluğunda yaşayan bizleri de, bize bunları bahşeden kişiyi terk edip yeniden tüm varlıklar içinde felaketine en düşkün olan insana dönüşerek seninle yelken açmaya ikna etmeye çalışıyorsun.

Odysseus: Bence, Gryllos, sanki şu iksirden dolayı sadece (dış) biçimini değil, zihnin de bozulmuş; akıl dışı ve tamamen tuhaf fikirlerle doldurulmuş gibi görünüyorsun. Yoksa alışkanlığın bir hazzı mı seni bu bedene büyüledi?

Gryllos: Bunlardan hiçbiri, ey Kephallenialıların kralı; ama hakaret etmek yerine gerçekten tartışmak istiyorsan, hayatın her iki türüsünü de tecrübe etmiş kişiler olarak onlardan ziyade bunları haklı olarak severek yaptığımıza seni hızlıca ikna edeceğiz.

Odysseus: Pekâlâ, ben seni dinlemeye hazırım.

Gryllos: Biz de o halde konuşmaya hazırız. İlk olarak, sanki güya siz hayvanlardan hem dürüstlük hem zekâ hem cesaret hem de diğer tüm erdemler bakımından çok üstünsünüz diye böbürlendiğinizi gördüğümüz diye. Bana cevap ver, insanların en bilgisi; zira bir seferinde seni Kirke'ye Kyklopların toprağı hakkında konuşurken duydum: bu toprak, ne sabanla sürüldüğü ne de bir kimse oraya hiçbir şey dikmediği halde doğası bakımından öylesine iyi ve soyluymuş ki tüm meyveleri kendiliğinden veriyormuş¹⁴. O halde ikisinden hangisini mu daha çok beğeniyorsun, yoksa keçi besleyen ve çiftçilere çok iş ve büyük uğraşlar karşılığında küçük, tatsız ve değersiz ürünler veren taşlık Ithaka'yı mı? O halde sakın içerleme görünenin aksine vatan sevgin nede niyle cevap veriyor olduğun için.

Odysseus: Yalan söylemeye gerek yok. Zira kendi vatanımın toprağını daha çok seviyorum ve değer veriyorum, ama onlarınkini de beğeniyorum ve hayranlık duyuyorum.

Gryllos: Yani böylelikle şu sonuca vardığımızı söyleyebiliriz; insanların en bilgisi dahi bazı şeyleri övmek ve onaylamak, ancak diğer şeyleri ise de tercih etmek ve memnun kalmak gerektiğini düşünür. Sanıyorum ki ruh hakkında verdiği cevap da şudur: zira o toprak hakkında verdiği ile aynıdır; tıpkı kendiliğinden yetişen bir meyve gibi zahmetsizce erdem veren hangisiyse, o daha iyidir.

οδ. ἔστω σοι καὶ τοῦθ' οὕτως.

γρ. Ἦδη οὖν ὁμολογεῖς τὴν τῶν θηρίων ψυχὴν εὐφυεστέραν εἶναι πρὸς γένεσιν ἀρετῆς καὶ τελειοτέραν: ἀνεπίτακτος γὰρ καὶ ἀδίδακτος ὥσπερ ἄσπορος καὶ ἀνήροτος ἐκφέρει καὶ αὖξει κατὰ φύσιν τὴν ἐκάστῳ προσήκουσαν ἀρετὴν.

οδ. καὶ τίνος ποτ' ἀρετῆς, ὦ Γρύλλε, μέτεστι τοῖς θηρίοις;

γρ. τίνος μὲν οὖν οὐχὶ μᾶλλον ἢ τῷ σοφωτάτῳ τῶν ἀνθρώπων; σκόπει δὲ πρῶτον, εἰ βούλει, τὴν ἀνδρείαν, ἐφ' οὗ φρονεῖς μέγα καὶ οὐκ ἐγκαλύπτῃ 'θρασὺς' καὶ 'πτολίπορθος' ἀποκαλούμενος, ὅστις, ὦ σχετλιώτατε, δόλοις καὶ μηχαναῖς ἀνθρώπους ἀπλοῦν καὶ γενναῖον εἰδόμενος πολέμου τρόπον ἀπάτης δὲ καὶ ψευδῶν ἀπείρους παρακρουσάμενος, ὄνομα τῇ πανουργίᾳ προστίθης τῆς ἀρετῆς ἥκιστα πανουργίαν προσιεμένης. ἀλλὰ τῶν γε θηρίων τοὺς πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀγῶνας ὁρᾷς ὡς ἄδολοι καὶ ἄτεχνοι καὶ μετ' ἐμφανοῦς γυμνοῦ τε τοῦ θαρρεῖν πρὸς ἀληθινῆς ἀλκῆς ποιοῦνται τὰς ἀμύνας· καὶ οὔτε νόμου καλοῦντος οὔτ' ἀστρατείας δεδοικότα γραφὴν ἀλλὰ φύσει φεύγοντα τὸ κρατεῖσθαι μέχρι τῶν ἐσχάτων ἐγκαρτερεῖ καὶ διαφυλάττει τὸ ἀήττητον· οὐ γὰρ ἡττᾶται κρατούμενα τοῖς σώμασιν οὐδ' ἀπαγορεύει ταῖς ψυχαῖς ἀλλὰ ταῖς μάχαις ἐναποθνήσκει· πολλῶν δὲ θνησκόντων ἡ ἀλκή μετὰ τοῦ θυμοειδοῦς ἀποχωρήσασά ποι καὶ συναθροισθεῖσα περὶ ἓν τι τοῦ σώματος μόριον ἀνθίσταται τῷ κτείνοντι καὶ πηδᾷ καὶ ἀγανακτεῖ, μέχρι ἂν ὥσπερ πῦρ ἐγκατασβεσθῇ παντάπασιν καὶ ἀπόληται. δέησις δ' οὐκ ἔστιν οὐδ' οἴκτου παραίτησις οὐδ' ἐξομολόγησις ἡττητοῦ, οὐδὲ δουλεύει λέων λέοντι καὶ ἵππος ἵππῳ δι' ἀνανδρίαν, ὥσπερ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ, τὴν τῆς δειλίας ἐπώνυμον εὐκόλως ἐνάσπαζόμενος. ὅσα δ' ἄνθρωποι πάγαις ἢ δόλοις ἐχειρώσαντο, τὰ μὲν ἤδη τέλεια καὶ τροφὴν ἀπωσάμενα καὶ πρὸς δίψαν ἐγκαρτερήσαντα τὸν πρὸ δουλείας ἐπάγκερται καὶ ἀγαπᾷ θάνατον· νεοσσοῖς δὲ καὶ σκύμνοις τούτων, δι' ἡλικίαν εὐαγώγοις καὶ ἀπαλοῖς οὖσιν, πολλὰ καὶ ἀπατηλὰ μειλίγματα καὶ ὑποπεττεύματα προσφέροντες καὶ καταφαρμάττοντες, ἡδονῶν παρὰ φύσιν γευόμενα καὶ διαίτης ἀδρανῇ χρόνῳ κατειργάσαντο, ἕως προσεδέξαντο καὶ ὑπέμειναν τὴν καλουμένην ἐξημέρων σιν ὥσπερ ἀπογυναίκωσιν τοῦ θυμοειδοῦς, οἷς δὴ μάλιστα δῆλον ὅτι τὰ θηρία πρὸς τὸ θαρρεῖν εὖ πέφυκε. τοῖς δ' ἀνθρώποις ἡ παρρησία καὶ παρὰ φύσιν ἐστὶν· ἐκείθεν δ' ἂν, ὦ βέλτιστ' Ὀδυσσεῦ, μάλιστα καταμάθοις· ἐν γὰρ τοῖς θηρίοις ἰσορροπεῖ πρὸς ἀλκὴν ἢ φύσιν καὶ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος οὐδὲν ἀποδεῖ, πονεῖν τε τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις πόνους ἀγωνίζεσθαι τε τοὺς ὑπὲρ τῶν τέκνων ἀγῶνας. ἀλλὰ καὶ Κρομμυωνίαν τινὰ σὺν ἀκούεις, ἡ πράγματα πολλὰ, θῆλυ θηρίον οὖσα, τῷ Θησεῖ παρέσχε· καὶ τὴν Σφίγγα ἐκείνην οὐκ ἂν ὤνησεν ἡ σοφία περὶ τὸ Φίκιον ἄνω καθεζομένην, αἰνίγματα καὶ γρίφους πλέκουσαν, εἰ μὴ ῥώμη καὶ ἀνδρεία πολὺ τῶν Καδμείων ἐπεκράτει. ἐπεὶ δέ που καὶ Τευμυσίαν ἀλώπεκα 'μέρμερον χρῆμα' καὶ πλησίον ὄφιν τῷ Ἀπόλλωνι περὶ τοῦ χρηστηρίου μονομαχοῦσαν ἐν Δελφοῖς γενέσθαι λέγουσι. τὴν δ' Αἴθην ὁ βασιλεὺς ὑμῶν ἔλαβε παρὰ τοῦ Σικυωνίου μισθὸν ἀστρατείας, ἄριστα βουλευσάμενος, ὅς δειλοῦ προυτίμησεν ἀνδρὸς ἵππον ἀγαθὴν καὶ φιλόνικον. αὐτὸς δὲ καὶ παρδάλεις καὶ λεαίνας πολλάκις ἐώρακας, ὡς οὐδὲν τι τὰ θήλεα τοῖς ἄρρεσιν ὑφίεται θυμοῦ καὶ ἀλκῆς· ὥσπερ ἡ σὴ γυνή, σοῦ

Odyseus: Bu da böylece senin dediğin gibi olsun.

Gryllos: Şu hâlde hayvanların ruhunun erdemli olmak için doğal olarak yatkın ve yetkin olduğuna da katılıyorsun. Zira baskısız ve öğretilmemiş bir şekilde, ekilmemiş ve sabanla sürülmemiş¹⁵ (bir toprak) gibi herkesin doğasına göre ait olan erdemi doğuruyor ve büyütüyor.

Odyseus: Bu, hayvanların pay aldığı hangi erdem olabilir ki, Gryllos?

Gryllos: Şu hâlde, insanların en bilgesinden daha çok pay almadıkları erdem hangisidir? İlk olarak istersen büyük önem verdiğin ve ‘cüretkâr’ veya ‘şehir yıkan’¹⁶ olarak adlandırılmaktan utanmadığın yiğitliğe bak, sen öylesine gözü kara bir insansın ki kurnazlıklarla ve entrikalarla basit ve dürüst bir savaş biçimi benimseyen, hilekarlık ve yalanları tecrübe etmemiş insanları aldatıyorsun, düzenbazlık, üçkağıtçılıkla hiç alakası olmayan bir erdemin adını koyuyorsun. Ama hayvanlar en azından hem kendi aralarında hem de size karşı olan mücadelelerini görüyorsun, savunmalarını hilesiz ve süssüz, açık ve çıplak, gerçek güce güvenerek yapmaktalar. Ve ne bir yasanın çağrısından ne de asker kaçığı olmanın cezasından korkarlar, fakat aynı zamanda doğası gereği sonuna kadar boğun eğmekten kaçarak dayanırlar ve yenilmezliklerini korurlar. Zira bedenleri alt edilse bile ne yenilirler, ne de ruhları teslim olur, tersine savaşıyorlar ölürler. Ama birçoğunda ölüm anında direnme gücü geri çekilir ve vücudun bir parçasında toplanarak rakibine karşı koyar, yükselir ve coşar, ta ki bir ateş gibi tamamen sönüp yok olana kadar. Ne yalvarır ne merhamet eder ne de yenilgiyi itiraf eder. Korkaklığın başka bir adını kolaylıkla kabul eden bir insanın bir insana yaptığı gibi; ne bir aslan cesaretsizliği dolayısıyla bir aslanın; ne de bir at bir atın kölesi olur. İnsanlar böylelerini tuzağa düşürür ve hilelerle yakalarlar, onlar ise büyüdüğünde mamayı reddederek ve susuzluğa karşı direnerek ölümü köleliğe tercih ederek kabullenirler. Yaşlarından dolayı kolayca yönlendirilebilir ve narin olduklarından dolayı bunların yavrularına ve eniklerine, pek çok hileli telkinler ve aldatmacalar sunarak ve uyuşturarak doğaya aykırı zevkleri ve bir yaşam tarzını tattırmak suretiyle, içlerindeki o cesaretin adeta kadınsallaştırılması¹⁷ gibi olan o “evcilleştirme” denen şeyi kabul edip, buna boyun eğene kadar onları zamanla güçsüz kıldılar. Bu hayvanların, böylelikle, doğaları gereği cesur oldukları da bu (söylenenlerle) birlikte fazlasıyla aşıkardır. İnsanlar için ise özgürce hareket etmek doğaya aykırıdır. Bunu, sevgili Odyseus, en iyi buradan görebilirsin. Zira doğa, gücü hayvanlara eşit şekilde dağıtır ve ne gerekli olan işleri yapması ne de yavruları uğruna mücadelelerde savaşmasına rağmen dişinin erkekten bir eksiği vardır. Sen de Krommyon domuzunu duymuşsundur, dişi bir hayvan olmasına rağmen, Theseus’a birçok zorluk çıkarmıştı. Hatta, şayet gücü ve cesaretiyle Kadmoslular üstün olmasaydı, Phikion (Dağı’nın) üstünde oturup bilmece ve bulmacalar ören o ünlü Sfenks’e bile bilgeliği fayda sağlayamazdı. Orada hem korkunç bir varlık olan Teumessos tilkisinin hem de Delphoi’da kehanet merkezi çevresinde Apollon ile teke tek savaşan yılanın olduğunu söylerler. Aithe’yi de sizin kralınız askerlikten muafiyetine karşılık olarak Sikyonludan aldı, en asil şekilde karar verip korkak bir adama karşı iyi ve sadık bir atı tercih etti. Sen kendin de panterler ve aslanların dişilerinin hiçbir şekilde erkeklerden cesaret ve güç açısından geri de olmadıklarını sıkça görmüşsündür. Mesela senin karın, sen

πολεμοῦντος, οἴκοι κάθεται πρὸς ἐσχάρᾳ πυρός, οὐκ ἂν οὐδ' οὔσα αἱ χελιδόνες ἀμυνομένη τοὺς ἐπ' αὐτὴν καὶ τὸν οἶκον βαδίζοντας, καὶ ταῦτα Λάκαινα οὔσα. τί οὖν ἔτι σοι λέγω τὰς Καρίνας ἢ Μαιονίδας; ἀλλ' ἐκ τούτων γε δῆλόν ἐστιν, ὅτι τοῖς ἀνδράσιν οὐ φύσει μέτεστι τῆς ἀνδρείας· μετὴν γὰρ ἂν ὁμοίως καὶ ταῖς γυναιξὶν ἀλκῆς. ὥσθ' ὑμεῖς, κατὰ νόμων ἀνάγκην οὐχ ἐκούσιον οὐδὲ βουλομένην ἀλλὰ δουλεύουσιν ἔθεσι καὶ ψόγοις καὶ δόξαις ἐπήλυσι καὶ λόγοις πλαττομένην, μελετᾶτε ἀνδρείαν· καὶ τοὺς πόνους ὑφίστασθε καὶ τοὺς κινδύνους, οὐ πρὸς ταῦτα θαρροῦντες ἀλλὰ τῷ ἔτερά μᾶλλον τούτων δεδιέναι. ὥσπερ οὖν τῶν σῶν ἐταίρων ὁ φθάσας πρῶτος ἐπὶ τὴν ἐλαφρὰν ἀνίσταται κώπην, οὐ καταφρονῶν ἐκείνης ἀλλὰ δεδιὼς καὶ φεύγων τὴν βαρυτέραν· οὕτως ὁ πληγὴν ὑπομένων, ἵνα μὴ λάβῃ τραύματα, καὶ πρὸ αἰκίας τινὸς ἢ θανάτου πολέμιον τινα ἀμυνόμενος οὐ πρὸς ταῦτα θαρραλέος ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνα δειλὸς ἐστιν. οὕτω δ' ἀνεφάνη ὑμῖν ἡ μὲν ἀνδρεία δειλία φρόνιμος οὔσα, τὸ δὲ θάρσος φόβος ἐπιστήμην ἔχων τοῦ δι' ἐτέρων ἔτερα φεύγειν. ὅλως δέ, εἰ πρὸς ἀνδρείαν οἴεσθε βελτίους εἶναι τῶν θηρίων, τί ποθ' ὑμῶν οἱ ποιηταὶ τοὺς κράτιστα τοῖς πολέμοις μαχομένους 'λυκόφρονας' καὶ 'θυμολέοντας' καὶ 'συτ' εἰκέλους ἀλκὴν' προσαγορεύουσιν, ἀλλ' οὐ λέοντά τις αὐτῶν 'ἀνθρωπόθυμον', οὐ σὺν 'ἀνδρὶ εἴκελον ἀλκὴν' προσαγορεύει; ἀλλ' ὥσπερ οἶμαι τοὺς ταχεῖς 'ποδηνέμους' καὶ τοὺς καλοὺς 'θεοειδεῖς' ὑπερβαλλόμενοι ταῖς εἰκόσιν ὀνομάζουσιν, οὕτω τῶν δεινῶν μάχεσθαι πρὸς τὰ κρείττονα ποιοῦνται ἅς ἀφομοιώσεις. αἴτιον δέ, ὅτι τῆς μὲν ἀνδρείας οἶον βαφή τις ὁ θυμὸς ἐστι καὶ στόμωμα· τούτῳ δ' ἀκράτῳ τὰ θηρία χρῆται πρὸς τοὺς ἀγῶνας, ὑμῖν δὲ προσμιγνύμενος πρὸς τὸν λογισμὸν ὥσπερ οἶνος πρὸς ὕδωρ ἐξίσταται παρὰ τὰ δεινὰ καὶ ἀπολείπει τὸν καιρὸν. ἔνιοι δ' ὑμῶν οὐδ' ὅλως φασὶ χρῆναι παραλαμβάνειν ἐν ταῖς μάχαις τὸν θυμὸν ἀλλ' ἐκποδὼν θεμένους νήφοντι χρῆσθαι τῷ λογισμῷ, πρὸς μὲν σωτηρίας ἀσφάλειαν ὀρθῶς, πρὸς δ' ἀλκὴν καὶ ἄμυναν αἵσχιστα λέγοντες. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον αἰτιασθαι μὲν ὑμᾶς τὴν φύσιν, ὅτι μὴ κέντρα προσέφυσε τοῖς σώμασι μὴδ' ἀμυντηρίους ὀδόντας μὴδ' ἀγκύλους ὄνυχας, αὐτοὺς δὲ τῆς ψυχῆς τὸ σύμφυτον ἀφαιρεῖν ὄπλον καὶ κολοῦειν;

οδ. παπαί, ὦ Γρύλλε, δεινὸς μοι δοκεῖς γεγονέναι σοφιστής, ὅς γε καὶ νῦν ἐκ τῆς συηνίας φθεγγόμενος οὕτω νεανικῶς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐπικεχειρήκας. ἀλλὰ τί οὐ περὶ τῆς σωφροσύνης ἐφεξῆς διεξῆλθες;

γρ. ὅτι ὥμην σε τῶν εἰρημένων πρότερον ἐπιλήψεσθαι· σὺ δὲ σπεύδεις ἀκοῦσαι τὸ περὶ τῆς σωφροσύνης, ἐπεὶ σωφρονεστάτης μὲν ἀνὴρ εἶ γυναικός, ἀπόδειξιν δὲ σωφροσύνης αὐτὸς οἶει δεδωκέναι, τῶν Κίρκης ἀφροδισίων περιφρονήσας· καὶ τούτῳ μὲν οὐδενὸς τῶν θηρίων διαφέρεις πρὸς ἐγκράτειαν· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνα τοῖς κρείττοσιν ἐπιθυμεῖ πλησιάζειν ἀλλὰ καὶ τὰς ἡδονὰς καὶ τοὺς ἔρωτας πρὸς τὰ ὁμόφυλα ποιεῖται. οὐ θαυμαστὸν μὲν οὖν ἐστίν, εἰ καθάπερ ὁ Μενδήσιος ἐν Αἰγύπτῳ τράγος λέγεται πολλαῖς καὶ καλαῖς συνειργνύμενος γυναιξὶν οὐκ εἶναι μίγνυσθαι πρόθυμος ἀλλὰ πρὸς τὰς αἴγας ἐπτόχται μᾶλλον, οὕτω σὺ χαίρων ἀφροδισίους συνήθεσιν οὐ θέλεις ἄνθρωπος ὦν θεᾶ συγκαθεύδειν. τὴν δὲ Πηνελόπης σωφροσύνην μυρία

savaşırken, evde ocak başında oturur, bir Lakedaimonlu olmasına rağmen, kırlangıçlar bile değilken, kendisine ve evine sahip olmak isteyenleri defedemiyor¹⁸. Dahası Kariyalı ve Maeonialı kadınlar hakkında ne anlatayım? Aksine bunlardan cesaretin erkeklere doğuştan verilmiş olmadığı zaten aşikâr. Zira kadınlara da aynı gücün verilmiş olması gerekir. Öyle ki sizler, yasaların zorunluluğu altında, ne gönüllü ne de istekli olarak, geleneklere, kusurlara ve yabancı inançlara kölelik eden ve sözlerle şekillendirilmiş bir cesaret sergiliyorsunuz. Zorlukları ve tehlikeleri cesur olduğunuz için değil, aksine bunlardan diğerlerine göre daha çok korktuğunuz için atlatıyorsunuz. Mesela senin arkadaşlarının arasında ilk olarak öne çıkan kişi diğerini küçümseydiğinden değil de ağır olandan korkup kaçtığı için hafif küreğe geçer. Böylece yara almamak için dayağa dayanan ve herhangi bir zulümden veya ölümden önce düşmanını kendinden uzak tutan kişi aslında yürekli değil de bu şeylere karşı korkaktır. Böylece size cesaretin zekaya sahip bir korkaklık, cüretin ise başkaları aracılığıyla diğerlerinden olduğu göründü. Ama genel olarak, cesaret açısından hayvanlardan daha üstün olduğunuzu düşünüyorsanız eğer, nasıl olur da şairleriniz savaşlarda savaşanların en cesurlarını ‘kurt gibi yürekli’, ‘aslan gibi cesaretli’ ve ‘domuz kadar güçlü’ olarak nitelendirirlerken onlardan hiçbirini bir aslanı ‘insan gibi cesaretli’ veya bir domuzu ‘erkek kadar güçlü’ olarak nitelendirmezler? Ama sanıyorum nasıl ki hızlı kişilere ‘rüzgâr ayaklı’ ve güzel kişilere ise ‘tanrı suretli’ gibi abartılı betimlemelerle lakap takıyorlarsa, aynı şekilde savaşta en güçlülerin karşılaştırmalarını da daha güçlü olanlarla yaparlar. Sebebi de yürekliliğin, cesaretin bir nevi suya daldırılıp sertleştirilmiş hali olmasıdır¹⁹. Fakat hayvanlar bunun hasını mücadelelerinde kullanıyor, sizde ise tıpkı şarabın suyla karıştığı gibi (yüreklilik) küçük hesaplarla karıştığı için tehlikeler karşısında etkisini yitiriyor ve fırsatı kaçırıyor. Sizlerden bazıları kurtuluşun mutlaklığı açısından doğru, karşı koyma gücü ve savunma açısından ise aşağılık açıklamalarda bulunarak savaşta cesaretlilik gösterilmemesini, aksine onu bir yana bırakıp aşağılık hesapları gözetmesini söylerler. Yoksa vücutlarınız dikenlerle ya da savunma dişleriyle veyahut kıvrık pençelerle yaratılmadı diye bir yandan sizin doğayı suçlamanız, diğer yandan da ruhun doğal silahını bizzat çıkarıp atıp köreltmeniz nasıl olur da saçma olmaz?

Odysseus: Vay be Gryllos, bana kalırsa pek yaman bir sofist oluvermişsin, şimdi bile domuz bedeninin içinden böylesine delikanlıca konuyu savunduğuna göre. Ama neden sırası gelmişken ölçülü olma hakkında konuşmadın?

Gryllos: Çünkü daha önce söylenenlere itiraz edeceğimi düşünüyordum. Ama iffet konusunda (söyleyeceklerimi) duymak için acele ediyorsun, çünkü son derece iffetli bir kadının kocası olan sen, Kirke’nin şehvetini hor görerek bizzat kendini bir iffet abidesi olarak görüyorsun. Bu konuda hayvanların hiçbirinden bir farkın yok. Zira onlar da (kendilerinden) daha üstün olanlara yaklaşmayı arzulamazlar, aksine hem zevklerini hem de sevgilerini kendi cinslerinden olanlara yöneltirler. Dolayısıyla Mısır’daki Mendes tekesinin çok sayıda güzel kadınla birlikte aynı yere kapatıldığında çiftleşmeye istekli olmadığı, aksine keçileri daha çok arzuladığı söyleniyorsa, senin de sadece sıradan zevklerden hoşnut olman ve bir insan olarak aynı şekilde senin de bir tanrıçayla yatmak istememen şaşırtıcı değil. Ama Penelope’nin iffetini binlerce

κορῶναι κρώζουσαι γέλωτα θήσονται καὶ καταφρονήσουσιν, ὧν ἐκάστη, ἂν ἀποθάνῃ ὁ ἄρρην, οὐκ ὀλίγον χρόνον ἀλλ' ἐννέα χηρεύει γενεὰς ἀνθρώπων· ὥστε σοι τὴν καλὴν Πηνελόπην ἐννάκις ἀπολείπεσθαι τῷ σωφρονεῖν ἢς βούλει κορώνης. ἀλλ' ἐπεὶ σε μὴ λέληθα σοφιστὴς ὢν, φέρε χρήσωμαι τάξει τιυὶ τοῦ λόγου, τῆς μὲν σωφροσύνης ὄρον θέμενος κατὰ γένος δὲ τὰς ἐπιθυμίας διελόμενος. ἢ μὲν οὖν σωφροσύνη βραχύτης τίς ἐστὶν ἐπιθυμιῶν καὶ τάξις, ἀναιροῦσα μὲν τὰς ἐπεισάκτους καὶ περιττὰς καιρῷ δὲ καὶ μετριότητι κοσμοῦσα τὰς ἀναγκαίαις. ταῖς δ' ἐπιθυμίαις ἐνορᾷς που μυρίαν διαφορὰν --- καὶ τὴν μὲν περὶ τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν ἅμα τῷ φυσικῷ καὶ τὸ ἀναγκαῖον ἔχουσιν· αἱ δὲ τῶν ἀφροδισίων αἷς ἀρχὰς ἢ φύσις ἐνδίδωσιν, ἔστι δὲ που καὶ μὴ χρώμενον ἔχειν ἱκανῶς ἀπαλλαγέντα, φυσικαὶ μὲν οὐκ ἀναγκαῖαι δ' ἐκλήθησαν. τὸ δὲ τῶν μήτ' ἀναγκαίων μήτε φυσικῶν ἀλλ' ἔξωθεν ὑπὸ δόξης κενῆς δι' ἀπειροκαλίαν ἐπικεχυμένων γένος ὑμῶν μὲν ὀλίγου δεῖν τὰς φυσικὰς ἀπέκρυψεν ὑπὸ πλήθους ἀπάσας, ἔχει δὲ καθάπερ ξένος ὄχλος; ἔπηλυσ ἐν δήμῳ καταβιαζόμενος πρὸς τοὺς ἐγγενεῖς πολίτας. τὰ δὲ θηρία παντάπασιν ἀβάτους καὶ ἀνεπιμίκτους ἔχοντα τοῖς ἐπεισάκτοις πάθει τὰς ψυχὰς καὶ τοῖς βίοις πόρρω τῆς κενῆς δόξης ὥσπερ θαλάσσης ἀπωκισμένα· τῷ γλαφυρῶς καὶ περιττῶς διάγειν ἀπολείπεται, τὸ δὲ σωφρονεῖν καὶ μᾶλλον εὐνομεῖσθαι ταῖς ἐπιθυμίαις, οὔτε πολλὰς συνοικούσαις οὔτ' ἀλλοτρίαις, σφόδρα διαφυλάττεται. ἐμὲ γοῦν ποτε καὶ αὐτὸν οὐχ ἦττον ἢ σὲ νῦν ἐξέπληττε μὲν χρυσὸς ὡς κτῆμα τῶν ἄλλων οὐδενὶ παραβλητὸν, ἦρει δ' ἄργυρος καὶ ἐλέφας· ὁ δὲ πλεῖστα τούτων κεκτημένος ἐδόκει μακάριός τις εἶναι καὶ θεοφιλὴς ἀνὴρ, εἴτε Φρυγὴν ἢ εἴτε Κάρ τοῦ Δόλωνος ἀγεννέστερος καὶ τοῦ Πριάμου βαρυποτμότερος. ἐνταῦθα δ' ἀνηρτημένος αἰεὶ ταῖς ἐπιθυμίαις οὔτε χάριν οὔθ' ἡδονὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων πραγμάτων ἀφθόνων ὄντων καὶ ἱκανῶν ἐκαρπούμενην, ἀλλ' ἐμεμφομένη τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὡς τῶν μεγίστων ἐνδεὴς καὶ ἄμοιρος ἀγαθῶν ἀπολελειμμένος. τοιγαροῦν σ' ὥς σε μέμνημαι ἐν Κρήτῃ θεασάμενος ἀμπεχόνῃ κεκοσμημένον πανηγυρικῶς, οὐ τὴν φρόνησιν ἐξήλουν οὐδὲ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τοῦ χιτῶνος εἰργασμένου περιττῶς τὴν λεπτότητα καὶ τῆς χλαμύδος οὔσης ἀλουργοῦ τὴν οὐλότητα καὶ τὸ κάλλος ἀγαπῶν καὶ τεθηπῶς (εἶχε δὲ τι καὶ ἡ πόρπη χρυσὸς οὔσα παίγνιον οἷμαι τορεΐαις διηκριβωμένον) εἰπόμην γεγοητευμένος, ὥσπερ αἱ γυναῖκες. ἀλλὰ νῦν ἀπηλλαγμένος ἐκείνων τῶν κενῶν δοξῶν καὶ κεκαθαρμένος χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον ὥσπερ τοὺς ἄλλους λίθους περιορῶν ὑπερβαίνω, ταῖς δὲ σαῖς χλανίσιν καὶ τάπησιν οὐδὲν ἂν μὰ Δί' ἥδιον ἢ βαθεῖ καὶ μαλθακῷ πηλῷ μεστὸς ὢν ἐγκατακλιθεῖν ἀναπαυόμενος. τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ἐπεισάκτων ἐπιθυμιῶν οὐδεμία ταῖς ἡμετέραις ἐνοικίζεται ψυχαῖς· ἀλλὰ τὰ μὲν πλεῖστα ταῖς ἀναγκαίαις ὁ βίος ἡμῶν ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς διοικεῖται, ταῖς δ' οὔτ' ἀναγκαίαις ἀλλὰ φυσικαῖς μόνον οὔτ' ἀτάκτως οὔτ' ἀπλήστως ὁμιλοῦμεν. καὶ ταύτας γε πρῶτον διέλθωμεν. ἢ μὲν οὖν πρὸς τὰ εὐώδη καὶ κινοῦντα ταῖς ἀποφοραῖς τὴν ὁσφρησιν οἰκείως ἡδονὴ πρὸς τῷ τὸ ὄφελος καὶ προῖκα καὶ ἀπλοῦν ἔχειν ἅμα χρειάν τινὰ συμβάλλεται τῇ διαγνώσει τῆς τροφῆς. ἢ μὲν γὰρ γλῶττα τοῦ γλυκέος καὶ δριμέος καὶ αὐστηροῦ γνώμων ἐστὶ τε καὶ λέγεται, ὅταν τῷ γευστικῷ προσμιγέντες οἱ χυμοὶ σύγχυσιν τινὰ λάβωσιν· ἢ δ' ὁσφρησις ἡμῶν πρὸ τῶν χυμῶν γνώμων οὔσα τῆς δυνάμεως ἐκάστου πολὺ τῶν βασιλικῶν προγευστῶν σκεπτικώτερον διαισθανομένη,

gaklayan karga gülünç hale getirip alay edecek; zira onlardan her biri, erkeği öldüğünde, kısa bir süre değil, dokuz insan nesli boyunca dul olarak kalıyor; böylece senin güzel Penelopen iffet konusunda istediğin herhangi bir kargadan dokuz kat daha geride kalır. Ama benim bir sofist olduğumu anladığın için, izin ver ölçülülük bir tanımlamasını yapıp arzuları türüne göre ayırarak bu konuşmamda belli bir sıralamayı kullanayım. İffet kuşkusuz arzuların eksikliği ve düzenlenmesidir, dıştan gelen ve elzem olmayan şeyleri engeller, ama zorunlu olanları zaman ve ölçü içerisinde düzenler. Arzular arasında sayısız fark görebilirsin --- yeme ve içme ile ilgili olan hem doğal hem gerekli olarak görünmektedir. Başlangıçlarını doğanın verdiği cinsel hazlara yönelik arzular, yeterince uzaklaşıp (bunları) kullanmayan biri için de mümkün olup bunlar doğal ama mecburi olmayan arzular olarak adlandırılırlar²⁰. Ne gerekli ne de doğal olan, aksine dışarıdan zevksizlik yüzünden boş düşüncelerle aşılanan (arzuların) türüyse, sizde doğal olanı tüm bu yığınların arasında neredeyse saklamıştır ve tıpkı yerli vatandaşlara zorbalık eden yabancı, sonradan gelme bir grup gibi hareket eder²¹. Hayvanlar ise dışarıdan gelen duygulanımlar açısından tümüyle erişilmez ve karışmaz ruhlara sahiptir ve yaşamları bakımından boş sandan denizden uzağa göç etmiş misali uzaktırlar; her ne kadar bu zarif ve aşırı yaşam tarzında geride kalsalar da, ölçülü olma ve arzuların düzenlenmesi konusunda son derece özenlidirler; zira arzuları ne sayıca çoktur ne de kendilerine yabancıdır. Başka hiçbir şeyle kıyaslanamayan bir varlık oluşuyla altın, bir zamanlar beni de en az senin kadar hayrete düşürdü, gümüş ve fil dişi de beni cezbedti. Bunlardan en fazlasına sahip olan kişi, ister bir Phrygialı olsun, isterse Dolon'dan²² daha soysuz ve Priamos'tan daha talihsiz bir Kariyalı²³ olsun, mutlu ve tanrılar tarafından sevilen bir adam olarak görünürdü. Bu durumda daima arzularıma bağımlı kalıp, yeterli olmalarına rağmen diğer şeylere ne şükran duyuyordum ne de zevk alıyordum, tersine sanki en üstün varlıklardan eksik ve mahrum kalmış, geride bırakılmış gibi kendi hayatımı kusurlu buldum. Dolayısıyla hatırladığım kadarıyla seni Girit'te özel kıyafetle süslenmiş olarak gördüğümde ne zekâna ne de erdemine hayran kaldım, tersine olağanüstü işlenmiş *khiton*'un zarifliğine ve erguvan renginde olan mantonun yünlü kumaşına ve güzelliğine hayranlıkla baktığımı hatırlıyorum ve sanıyorum ki zarifçe bir şekilde oymalarla süslenmiş olan taktığın altın broş da (beni) hayrete düşürdü ve seni büyülenmişçesine tıpkı kadınlar gibi takip etmiştim. Ama artık bu boş fikirlerden kurtularak arındım ve altın ile gümüşün yanından (sanki) başka bir taşmışçasına görmezden gelerek geçiyorum, ve Zeus aşkına, kıyafetlerinin ve halılarının üstüne, hiçbir şekilde derin ve yumuşak çamurun içindeymiş gibi uykuya doymuş biçimde daha tatlı yatamazdım. Bu durumda dıştan gelen arzulardan hiçbiri bizim ruhlarımızın içinde yaşamıyor. Ama hayatlarımızın çoğunluğu elzem arzular ve zevklerle yönetiliyor, elzem olmayan ancak doğadan gelenlerle ise yalnızca ne düzensiz ne de abartılı bir şekilde uğraşıyoruz. Aslında ilkin bunları tartışalım. Hoş kokulu olan ve salgılanmasıyla koklama duyusunu uygun bir şekilde harekete geçiren şeylere duyulan zevk hem fayda hem de basit bir hediyenin yanı sıra aynı zamanda gıdaların seçimine yönelik bir faydayı da yanında getirir. Zira her ne zaman sıvılar eriyip karışarak tat alma organıyla temas etse dilin tatlıyı, acıyı ve ekşiği ayırt ettiği söylenir. Ama bizim koklama duyumuz, tatlardan önce her bir şeyin gücünün kontrolörü olduğu için kraliyet tadımcısından çok daha dikkatli şekilde aradaki farkları algılar,

τὸ μὲν οἰκεῖον εἴσω παρήσι τὸ δ' ἀλλότριον ἀπελαύνει καὶ οὐκ ἔῃ θιγεῖν οὐδὲ λυπῆσαι τὴν γεῦσιν ἀλλὰ διαβάλλει καὶ κατηγορεῖ τὴν φαυλότητα πρὶν ἢ βλαβῆναι· τᾶλλα δ' οὐκ ἐνοχλεῖ, καθάπερ ὑμῖν, τὰ θυμιάματα καὶ κινάμωμα καὶ νάρδους καὶ φύλλα καὶ καλάμους Ἀραβικοὺς, μετὰ δεινῆς τιнос καὶ δευσοποιοῦ φαρμακίδος τέχνης, μυρεψικῆς ὄνομα, συνάγειν εἰς ταῦτό καὶ συμφαγεῖν ἀναγκάζουσα, χρημάτων πολλῶν ἡδυπάθειαν ἄνανδρον καὶ κορασιώδη καὶ πρὸς οὐδὲν οὐδαμῶς χρήσιμον ὠνούμενους. ἀλλὰ καίπερ οὔσα τοιαύτη διέφθαρκεν οὐ μόνον πάσας γυναῖκας ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν ἤδη τοὺς πλείστους, ὥς μὴδὲ ταῖς αὐτῶν ἐθέλιν συγγίγνεσθαι γυναιξίν, εἰ μὴ μύρων ὑμῖν ὀδωδυῖαι καὶ διαπασμάτων εἰς ταῦτό φοιτῶν. ἀλλὰ κάπρους τε σύες καὶ τράγους αἶγες καὶ τᾶλλα θήλεα τοὺς συννόμους αὐτῶν ταῖς ἰδίαις ὁσμαῖς ἐπάγεται, δρόσου τε καθαρᾶς καὶ λειμώνων ὀδωδότα καὶ χλόης συμφέρεται πρὸς τοὺς γάμους ὑπὸ κοινῆς φιλοφροσύνης, οὐχὶ θρυπτόμεναι μὲν αἱ θήλειαι καὶ προῖσχόμεναι τῆς ἐπιθυμίας ἀπάτας καὶ γοητείας καὶ ἀρνήσεις, οἱ δ' ἄρρενες ὑπ' οἷστρου καὶ μαργότητος ὠνούμενοι μισθῶν καὶ πόνου καὶ λατρείας τὸ τῆς γενέσεως ἔργον, ἄδολον δὲ σὺν καιρῷ καὶ ἄμισθον Ἀφροδίτην μετιόντες, ἢ καθ' ὥραν ἔτους ὥσπερ φυτῶν βλάστην ἐγείρουσα τῶν ζώων τὴν ἐπιθυμίαν εὐθύς ἔσβεσεν, οὔτε τοῦ θήλεος προσιεμένου μετὰ τὴν κύησιν οὔτε πειρῶντος ἔτι τοῦ ἄρρενος. οὕτω μικρὰν ἔχει καὶ ἀσθενῆ τιμὴν ἢ ἡδονὴν παρ' ἡμῖν, τὸ δ' ὅλον ἢ φύσις. ὅθεν οὔτ' ἄρρενος πρὸς ἄρρεν οὔτε θήλεος πρὸς θήλυ μῖξιν αἱ τῶν θηρίων ἐπιθυμίαι μέχρι γε νῦν ἐνηνόχασιν. ὑμῶν δὲ πολλὰ τοιαῦτα τῶν σεμνῶν καὶ ἀγαθῶν. ἐγὼ γὰρ τοὺς οὐδενὸς ἀξίους· ὁ δ' Ἀγαμέμνων τὴν Βοιωτίαν ἐπῆλθε κυνηγετῶν τὸν Ἄργυννον ὑποφεύγοντα καὶ καταψευδόμενος τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πνευμάτων --- εἶτα καλὸν καλῶς ἑαυτὸν βαπτίζων εἰς τὴν Κωπαΐδα λίμνην, ὥς αὐτόθι κατασβέσων τὸν ἔρωτα καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἀπαλλαζόμενος. ὁ δ' Ἡρακλῆς ὁμοίως ἐταῖρον ἀγένειον ἐπιδιώκων ἀπελείφθη τῶν ἀριστέων καὶ προὔδωκε τὸν στόλον· ἐν δὲ τῇ θόλῳ τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνος λαθὼν τις ὑμῶν ἐνέγραψεν Ἀχιλλεὺς καλός, ἤδη τοῦ Ἀχιλλέως υἱὸν ἔχοντος· καὶ τὰ γράμματα πυνθάνομαι διαμένειν· ἀλεκτρυῶν δ' ἀλεκτρυόνος ἐπιβαίνων, θηλείας μὴ παρούσης, καταπίμπραται ζωός, μάντεώς τιнос ἢ τερατοσκόπου μέγα καὶ δεινὸν ἀποφαίνοντος εἶναι τὸ γιγνόμενον. οὕτω καὶ παρ' αὐτῶν ἀνωμολόγηται τῶν ἀνθρώπων, ὅτι μᾶλλον τοῖς θηρίοις σωφρονεῖν προσήκει καὶ μὴ παραβιάζεσθαι ταῖς ἡδοναῖς τὴν φύσιν. τὰ δ' ἐν ὑμῖν ἀκόλαστα οὐδὲ τὸν νόμον ἔχουσα σύμμαχον ἢ φύσις ἐντὸς ὅρων καθείργνυσιν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ ῥεύματος ἐκφερόμενα πολλαχοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις δεινὴν ὕβριν καὶ ταραχὴν καὶ σύγχυσιν ἐν τοῖς ἀφροδισίοις ἀπεργάζεται τῆς φύσεως. καὶ γὰρ αἰγῶν ἐπειράθησαν ἄνδρες καὶ ὕων καὶ ἵππων μιγνύμενοι καὶ γυναῖκες ἄρρεσι θηρίοις ἐπεμάνησαν· ἐκ γὰρ τῶν τοιούτων γάμων ὑμῖν Μινώταυροι καὶ Αἰγίπανες, ὥς δ' ἐγῶμαι καὶ Σφίγγες ἀναβλαστάνουσι καὶ Κένταυροι. καίτοι διὰ λιμὸν ποτ' ἀνθρώπου καὶ κύων ἔφαγεν ὑπ' ἀνάγκης καὶ ὄρνις ἀπεγεύσατο· πρὸς δὲ συνουσίαν οὐδέποτε θηρίον ἐπεχείρησεν ἀνθρώπῳ χρήσασθαι. θηρία δ' ἀνθρώποι καὶ πρὸς ταῦτα καὶ πρὸς ἄλλα πολλὰ καθ' ἡδονὰς βιάζονται καὶ παρανομοῦσιν. οὕτω δὲ φαῦλοι καὶ ἀκρατεῖς περὶ τὰς εἰρημένας ἐπιθυμίας ὄντες ἔτι μᾶλλον ἐν ταῖς ἀναγκαίαις ἐλέγχονται πολὺ τῷ σωφρονεῖν ἀπολειπόμενοι τῶν θηρίων, αὗται δ' εἰσὶν αἱ περὶ βρῶσιν καὶ πόσιν· ὧν ἡμεῖς μὲν τὸ ἡδὺ μετὰ χρείας τινὸς ἀεὶ λαμβάνομεν,

uygun olanı içeriye alırken yabancı olanı uzaklaştırır; tat alma duyusuna ne dokunmasına ne de acı vermesine izin verir, aksine henüz zarar vermeden önce kötülüğünü ifşa eder ve suçlar. Diğer taraftan (koklama duyumuz), size tütsüleri, tarçınları, Hint sümbüllerini, yaprakları ve Arap kamışları gibi şeyleri adına merhem denen bir boya ve ilaç sanatıyla²⁴ birbirine karıştırıp ezerek fazla masraflı ve erkeksilikten çok kadınsı olan, kimseye de bir faydası dokunmayan bir zevki satın almaya sizi zorladığı gibi bize yük olmuyor. Ama her ne kadar böyle olsa da o sadece tüm kadınları değil, artık erkeklerin çoğunu da mahvetti, çünkü kokulu yağlar ve pudralar kokarak yanınıza gelmedikleri sürece kendi eşleriyle bile yatmak istemiyorlar. Ama dişi domuzlar erkek domuzları, keçiler tekeleri ve başka dişiler de kendi eşlerini kendilerine has kokularıyla çeker, hem saf çiyin hem çimlerin hem de taze yaprakların kokusuyla ortak bir sevgi bağıyla; bir tarafta dişiler arzusunun hilelerini, sihirlerini ve reddedişlerini öne sürüp çekinmeden, diğer tarafta da erkekler tutku ve şehvetten dolayı üreme işini ödülleri, zahmet ve kölelikle satın almadan çiftleşmek için bir araya gelirler; dürüst ve hilesiz Aphrodite'nin peşinden doğru zamanda giderler, ki o, yılın mevcut mevsimine göre, tıpkı bitkilerin filizlendiği gibi, hayvanların arzularını da uyandırıp, döllenmeden sonra ne dişi gebe kaldıktan sonra izin versin ne de erkek bir daha denemesin diye anında söner. Bizim nezdimizde zevk bu kadar küçük ve zayıf bir değere sahipken, doğa da tümüne sahiptir. Bu sebeple hayvanların arzuları şimdiye kadar ne erkeklerin erkeklere ne de dişilerin dişilere yönelmesine müsaade etti. Ama sizde böylesi pek çok şey yüce ve soylu olanlarınıza aittir. Zira hiçbir değeri olmayanları es geçiyorum. Agamemnon kaçan Argynnos'un peşine düşüp, denizi ile rüzgarları boş yere suçlayarak Boiotia'yı dolaştı --- sonrasında orada aşk ateşini söndürecek ve arzusundan arınacakmışçasına kendini Kopais Gölü'ne güzelce daldırıp yıkadı. Benzer bir şekilde sakalsız arkadaşını arayan Herakles soyluların gerisinde kalarak yolculuktan vazgeçti²⁵. Apollon Ptoos'un yuvarlak tapınağına sizlerden biri gizlice 'Akhilleus yakışıklıdır' yazmış, oysa Akhilleus'un çoktan bir oğlu vardı ve yazıların halen durduğunu öğrendim. Eğer ki bir horoz, dişisinin yokluğundan dolayı bir başka horoza binerse canlı olarak yakılır, çünkü herhangi bir kâhin veya falcı önemli ve kötü bir şey olacağını ön görür. Böylece insanlar kendi aralarında, hayvanlara ölçülü olmanın daha çok yakıştığını ve onların hazlar uğruna doğayı zorlamadıklarını kabul ettiler. İçinizdeki iradesizliği yasal bir destekçisi olan doğa bile sınırlar içinde tutamıyor, aksine tıpkı bir akıntı tarafından oradan oraya sürüklenen şeyler gibi arzulardaki korkunç şehveti doğanın cinsel meselelerinde düzensizlik ve karmaşaya dönüştürür. Zira erkekler keçilerle, domuzlarla ve atlarla birlikte olmaya çalışır ve kadınlar erkek hayvanları şiddetle arzular. Böylesi çiftleşmelerden Minotauroslar ve Aigipanlar ve sanıyorum ki Sfenksler ve Kentauroslar da üremiştir²⁶. Oysa zamanında bir köpek açlığından dolayı zorda kalarak bir insanı yerken bir kuş da tadına bakmıştır. Ama hiçbir zaman bir hayvan bir insanla cinsel ilişkiye girmeye kalkışmadı. İnsanlarsa hayvanları böylesi ve birçok farklı şeylerle zevkleri uğruna zorlayarak (doğanın) yasasına karşı gelirler. Bahsedilen arzular çerçevesinde böylesi umursamaz ve iradesiz olsalar da gerekli yerlerde hayvanlara fazlasıyla iffetli olma konusunda ulaşamayıp geride de kalıyorlar, ki bunlar yeme ve içme ile alakalı şeylerdir. Bunlar arasında bizler zevkli olanı her daim gerekli olanla birlikte alırız,

ὑμεῖς δὲ τὴν ἡδονὴν μᾶλλον ἢ τὸ κατὰ φύσιν τῆς τροφῆς διώκοντες ὑπὸ πολλῶν καὶ μακρῶν
 κολάζεσθε νοσημάτων, ἅπερ ἐκ μιᾶς πηγῆς ἐπαντλούμενα τῆς πλησμονῆς τοῖς σώμασι
 παντοδαπῶν πνευμάτων καὶ δυσκαθάρτων ὑμᾶς ἐμπίπλησι. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκάστῳ γένει ζώου
 μία τροφή σύμφυλός ἐστι, τοῖς μὲν πόα τοῖς δὲ ῥίζα τις ἢ καρπός· ὅσα δὲ σαρκοφαγεῖ, πρὸς οὐδὲν
 ἄλλο τρέπεται βορᾶς εἶδος οὐδ' ἀφαιρεῖται τῶν ἀσθενεστέρων τὴν τροφήν, ἀλλ' ἐᾷ νέμεσθαι καὶ
 λέων ἔλαφον καὶ λύκος πρόβατον πέφυκεν. ὁ δ' ἄνθρωπος ἐπὶ πάντα ταῖς ἡδοναῖς ὑπὸ
 λαιμαργίας ἐξαγόμενος καὶ πειρώμενος πάντων καὶ ἀπογευόμενος, ὥς οὐδέπω τὸ πρόσφορον
 καὶ οἰκεῖον ἐγνωκώς, μόνος γέγονε τῶν ὄντων παμφάγον. καὶ σαρξὶ χρήται πρῶτον ὑπ'
 οὐδεμιᾶς ἀπορίας οὐδ' ἀμηχανίας, ὥς πάρεστιν αἰεὶ καθ' ὥραν ἄλλα ἐπ' ἄλλοις ἀπὸ φυτῶν καὶ
 σπερμάτων τρυγῶντι καὶ λαμβάνοντι καὶ δρεπομένῳ μὴ κάμνειν διὰ πλῆθος· ἀλλ' ὑπὸ τρυφῆς
 καὶ κόρου τῶν ἀναγκαίων βρώσεις ἀνεπιτηδεῖους καὶ οὐ καθαρὰς σφαγαῖς ζῶων μετερχόμενος
 πολὺ τῶν ἀγριωτάτων θηρίων ὠμότερον. αἶμα μὲν γὰρ καὶ φόνος καὶ σάρκες ἰκτίνῳ καὶ λύκῳ καὶ
 δράκοντι σιτίον οἰκεῖον, ἀνθρώπῳ δ' ὄψον ἐστίν. ἔπειτα παντὶ γένει χρώμενος οὐχ ὥς τὰ θηρία
 τῶν πλείστων ἀπέχεται, ὀλίγοις δὲ πολεμεῖ διὰ τὴν τῆς τροφῆς ἀνάγκην· ἀλλ' οὔτε τι πτηνὸν
 οὔτε νηκτόν, ὥς ἔπος εἰπεῖν, οὔτε χερσαῖον ἐκπέφευγε τὰς ἡμέρους δὴ λεγομένας ὑμῶν καὶ
 φιλοξένους τραπέζας. εἶεν· ἀλλ' ὄψοις χρήσθε τούτοις ἐφηδύνοντες τὴν τροφήν· τί οὖν ἐπ' αὐτὰ
 ταῦτα ... φῶντας; ἀλλ' ἢ τῶν θηρίων φρόνησις τῶν μὲν ἀχρήστων καὶ ματαίων τεχνῶν οὐδεμιᾶ
 χώραν δίδωσι, τὰς δ' ἀναγκαίας οὐκ ἐπείσάκτους παρ' ἐτέρων οὐδὲ μισθοῦ διδασκὰς οὐδὲ
 κολλῶσα μελέτη καὶ συμπηγνύουσα γλίσχρως τῶν θεωρημάτων ἕκαστον πρὸς ἕκαστον ἀλλ'
 αὐτόθεν ἐξ αὐτῆς οἶον ἰθαγενεῖς καὶ συμφύτους ἀναδίδωσι. τοὺς μὲν γὰρ Αἰγυπτίους πάντας
 ἱατροὺς ἀκούομεν εἶναι, τῶν δὲ ζῶων ἕκαστον οὐ μόνον πρὸς ἴασιν αὐτότεχνόν ἐστιν ἀλλὰ καὶ
 πρὸς διατροφήν καὶ πρὸς ἀλκὴν θήραν τε καὶ φυλακὴν καὶ μουσικῆς ὅσον ἐκάστῳ προσήκει κατὰ
 φύσιν. παρὰ τίνος γὰρ ἡμεῖς ἐμάθομεν νοσοῦντες ἐπὶ τοὺς ποταμοὺς χάριν τῶν καρκίνων
 βαδίζειν; τίς δὲ τὰς χελώνας ἐδίδασκε τῆς ἔχεως φαγοῦσας τὴν ὀρίγανον ἐπεσθίειν; τίς δὲ τὰς δὲ
 Κρητικὰς αἶγας, ὅταν περιπέσωσι τοῖς τοξεύμασι, τὸ δίκταμνον διώκειν, οὗ βρωθέντος
 ἐκβάλλουσι τὰς ἀκίδας; ἂν γὰρ εἴπῃς, ὅπερ ἀληθές ἐστι, τούτων διδάσκαλον εἶναι τὴν φύσιν, εἰς
 τὴν κυριωτάτην καὶ σοφωτάτην ἀρχὴν ἀναφέρεις τὴν τῶν θηρίων φρόνησιν· ἦν εἰ μὴ λόγον
 οἶσθε δεῖν μὴδὲ φρόνησιν καλεῖν, ὥρα σκοπεῖν ὄνομα κάλλιον αὐτῇ καὶ τιμιώτερον, ὥσπερ
 ἀμέλει καὶ δι' ἔργων ἀμείνονα καὶ θαυμασιωτέραν παρέχεται τὴν δύναμιν· οὐκ ἀμαθὴς οὐδ'
 ἀπαίδευτος, αὐτομαθὴς δὲ τις μᾶλλον οὕσα καὶ ἀπροσδεής, οὐ δι' ἀσθένειαν ἀλλὰ ῥώμῃ καὶ
 τελειότητι τῆς κατὰ φύσιν ἀρετῆς, χαίρειν ἐῷσα τὸν παρ' ἐτέρων διὰ μαθήσεως τοῦ φρονεῖν
 συνερανισμόν. ὅσα γοῦν ἄνθρωποι τρυφῶντες ἢ παίζοντες εἰς τὸ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἄγουσι,
 τούτων ἢ διάνοια καὶ παρὰ φύσιν τοῦ σώματος περιουσία συνέσεως ἀναλαμβάνει τὰς μαθήσεις.
 ἐῷ γὰρ ἰχνεύειν σκύλακας καὶ βαδίζειν ἐν ῥυθμῷ πῶλους μελετῶντας, ἀλλὰ κόρακας διαλέγεσθαι
 καὶ κύνας ἄλλεσθαι διὰ τροχῶν περιφερομένων. ἵπποι δὲ καὶ βόες ἐν θεάτροις κατακλίσεις
 καὶ χορείας καὶ στάσεις παραβόλους καὶ κινήσεις οὐδ' ἀνθρώποις πάνυ ῥαδίαις ἀκριβοῦσιν

ama siz doğaya uygun olan gıdadan ziyade daha çok zevkin peşine düştüğünüz için pek çok kez büyük hastalıklarla cezalandırılırsınız, ki onlar tek bir kaynaktan, yani doygunluktan çıkarak vücutlarınızı her türlü arınması zor olan gazlarla doldurur. Zira ilk olarak her hayvan türünü kendi türüne uygun bir besini vardır; ya ot ya kök ya da meyve. Et yiyenler ne farklı başka bir yemek türüne yönelir ne de daha güçsüzlerin yemeğini alırlar, aksine aslan geyiğe, kurt kuzuya doğasına göre beslenmesine izin verir. Ama insan açgözlülüğü dolayısıyla her şeye zevklerini yönlendirir, her şeyi dener ve tadar, sanki henüz yararlı ve uygun olanı bilmiyormuşçasına canlılar arasında her şeyi yiyen tek varlık olmuştur. Öncelikle et tercih etmektedir, bunu da yoksulluktan ya da çaresizlikten dolayı değil²⁷, onun mevsimine uygun olarak her zaman bitkilerden ve tohumlardan topladığı, kopardığı ve kestiği pek çok başka şeye acı çekmeyeceği kadar sahiptir, aksine pisboğazlıktan ve gerekli olanların doygunluğundan dolayı uygun olmayan ve hayvanların katliamıyla kirlenmiş yemekleri aramakta en vahşi hayvanlardan çok daha zalim olarak arar. Zira kan, ceset ve et çaylak, kurt ve yılan için yemek olarak uygunken insan için (yemeğin) yanında yenilen şeylerdir. Sonrasında tüm türlerden istifade edip vahşi hayvanlar gibi pek çoğundan uzak durmasa da yeme zorunluluğundan dolayı bazılarıyla mücadele eder. Aksine neredeyse ne bir kuş ne bir balık ne de bir kara hayvanı kaçabilmiştir kültürlü denilen konuksever sofralarınızdan. Peki, bu mezelere sadece sofranızı tatlandırmak için ihtiyaç duyuyorsunuz. Gerçekten neden bizzat bu şeyler için <...>?²⁸ Fakat hayvanların sağduyusu bu gereksiz ve boş işlerin hiçbirine yer vermiyor. Onlar gerekli olanları ne dış bir güçten ne ücret karşılığında öğretilmiş olarak ne de gözlemlerini her birini bir diğerine dikkatle yapıştırarak küçük düşünceyle bir araya getirmeden aksine kendileri kendi içlerinden doğal ve doğuştan olarak ortaya çıkarıyorlar. Zira tüm Mısırlıların hekim olduğunu duyuyoruz, fakat hayvanların her biri sadece şifa için değil de beslenme ve savunma, avlanma ve korunma hamleleri ve müzik için her birinin doğasına yaraşır denli kendi kendine yetkindir. Zira biz (domuzlar) hastalanınca yengeç yemek için nehirlere gitmeyi kimden öğrendik? Ayrıca kaplumbağalara engerek yılanı tarafından sokulduktan sonra kekik otu yemeyi kim öğretti? Kim Girit keçilerine oklarla vurulduklarında, yediklerinde ok uçlarını vücutlarından dışa atan Girit geyik otunu²⁹ bulmayı öğretti?³⁰ Zira doğanın onların öğretmeni olduğunu söyleyebilirsiniz, ki bu doğru, böylece hayvanların akıllılığını en yüce ve en bilge ilkeye taşırsın. Çünkü bu ilkenin ne akıl ne de anlayış olarak adlandırılması gerekmediğine inanıyorsanız eğer, bu durumda şüphesiz işleri aracılığıyla da gücünü en yüce ve takdire şayan bir şekilde sunabilsin diye ona daha güzel ve daha onurlu bir isim aramanız gerekir. O ne cahildir ne de eğitimsiz, daha ziyade zayıflıktan değil de doğadan verilmiş olan erdemin gücü ve bütünlüğü aracılığıyla kendiliğinden öğrenen ve kendine yetendir, ki o diğerlerinden tedbirli olmayı öğrenmek aracılığıyla bilgi toplamayı reddeder. İnsanlar onlara her ne kadar bir şeyleri eğlenerek, oyun oynarken öğreterek ve eğitim vererek yaptırırsalar da onların zihni vücutlarının doğasına aykırı olsa da zekâ fazlalıklarından dolayı öğretilenleri kaparlar. Zira yavru köpeklerin arayıp bulduğunu, tayların ritme göre yürüdüğünü, kargaların iletişim kurduğunu ve köpeklerin etrafta savrulan halkalardan atladığını kabul ederim, atlara ve boğalara gelirse eğer tiyatrolarda yattıkları, dans ettikleri, arka bacaklarının üstüne kalktıkları ve insanlarca bile kolay olmayan hareketleri

ἐκδιδασκόμενοι καὶ μνημονεύοντες εὐμαθείας ἐπίδειξιν εἰς ἄλλο οὐδὲν οὐδαμῶς χρήσιμον ἔχουσιν. εἰ δ' ἀπιστεῖς ὅτι τέχνας μανθάνομεν, ἄκουσον ὅτι καὶ διδάσκομεν. αἱ γὰρ πέρδικες ἐν τῷ προφεύγειν τοὺς νεοττοὺς ἐθίζουσιν ἀποκρύπτεσθαι καὶ προῖσχεσθαι βῶλον ἀνθ' ἑαυτῶν τοῖς ποσὶν ὑπτίους ἀναπесόντας· καὶ τοῖς πελαργιδεῦσιν ὀρᾶς ἐπὶ τῶν τεγῶν ὡς οἱ τέλειοι παρόντες ἀναπειρωμένοις ὑψηγοῦνται τὴν πτῆσιν. αἱ δ' ἀηδόνες τοὺς νεοσσοὺς προδιδάσκουσιν ἄδειν· οἱ δὲ ληφθέντες ἔτι νήπιοι καὶ τραφέντες ἐν χερσὶν ἀνθρώπων χειρὸν ἄδουσιν, ὥσπερ πρὸ ὥρας ἀπὸ διδασκάλου γεγονότες καταδὺς δ' εἰς τουτὶ τὸ σῶμα θαυμάζω τοὺς λόγους ἐκείνους οἷς ἀνεπειθόμην ὑπὸ τῶν σοφιστῶν ἄλογα καὶ ἀνόητα πάντα πλὴν ἀνθρώπου νομίζειν.

οδ. νῦν μὲν οὖν, ὦ Γρύλλε, μεταβέβλησαι σύ, καὶ τὸ πρόβατον λογικὸν ἀποφαίνεις καὶ τὸν ὄνον;
γρ. αὐτοῖς μὲν οὖν τούτοις, ὦ βέλτιστε Ὀδυσσεῦ, μάλιστα δεῖ τεκμαίρεσθαι τὴν τῶν θηρίων φύσιν, ὡς λόγου καὶ συνέσεως οὐκ ἔστιν ἄμοιρος. ὡς γὰρ οὐκ ἔστι δένδρον ἕτερον ἐτέρου μᾶλλον οὐδ' ἦττον ἄψυχον, ἀλλ' ὁμοίως ἔχει πάντα πρὸς ἀναισθησίαν (οὐδενὶ γὰρ αὐτῶν ψυχῆς μέτεστιν), οὕτως οὐκ ἐδόκει ζῶον ἕτερον ἐτέρου τῷ φρονεῖν ἀργότερον εἶναι καὶ δυσμαθέστερον, εἰ μὴ πάντα λόγου καὶ συνέσεως, ἅλλα δὲ μᾶλλον καὶ ἦττον ἄλλων πως μετεῖχεν. ἐννόησον δ' ὅτι τὰς ἐνίων ἀβελτερίας καὶ βλακειάς ἐλέγχουσιν ἐτέρων πανουργίαι καὶ δριμύτητες, ὅταν ἀλώπεκι καὶ λύκῳ καὶ μελίττῃ παραβάλης ὄνον καὶ πρόβατον· ὥσπερ εἰ σαυτῷ τὸν Πολύφημον ἢ τῷ πάππῳ σου τῷ Αὐτολύκῳ τὸν Κορίνθιον ἐκεῖνον Ὅμηρον. οὐ γὰρ οἶμαι θηρίου πρὸς θηρίον ἀπόστασιν εἶναι τοσαύτην, ὅσον ἄνθρωπος ἀνθρώπου τῷ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι καὶ μνημονεύειν ἀφέστηκεν.

οδ. ἀλλ' ὄρα, Γρύλλε, μὴ δεινὸν ἦ καὶ βίαιον ἀπολιπεῖν λόγον οἷς οὐκ ἐγγίγνεται θεοῦ νόησις.

γρ. Εἰτά σε μὴ φῶμεν, ὦ Ὀδυσσεῦ, σοφὸν οὕτως ὄντα καὶ περιττὸν Σισύφου γεγονέναι;

eksiksizce yaptıkları için, hiçbir faydası olmasa da her şeyi öğrenip akıllarında tutukları için öğrenme yatkınlığının kanıtıdır. Eğer ki sanatları öğrendiğimize inanmıyorsan onları nasıl öğrettiğimizi de duy. Keklikler kaçarken yavrularını saklanmaya ve sırt üstü yatarak ayaklarıyla üstlerine toprak parçaları tutmaya alıştırlırlar. Çatılarda yetişkin leyleklerin, uçmaya çalıştıklarında yavru leyleklere kılavuzluk ettiklerini görüyorsun. Bülbüller yavrularına şarkı söylemeyi öğretir; ama onlar küçükken yakalanıp insanların ellerinde büyütülürse, sanki zamanından önce öğretmenlerinden alınmış gibi, daha kötü şarkı söylerler. Bu vücuda girdiğimden beri sofistler tarafından insan haricindeki her canlının mantıksız ve akılsız olduğunu düşünmeye ikna edildiğim her kelimeye şaşırıyorum.

Odysseus: Yani şimdi mi, ey Gryllos, hem bedeninin hem fikrin değişti ve koyun ile eşeği akıllı ilan ediyorsun?

Gryllos: Ey pek yüce Odysseus, hayvanların doğasının daha ziyade akıldan ve sağduyudan yoksul olmadığı tam da bunlar sayesinde kesin bir şekilde tespit edilmelidir. Zira nasıl ki bir ağaç diğerrinden daha çok ya da daha az cansız değildir ama hepsi hissizlik bakımından eşittir (çünkü hiçbirinde bir ruh yoktur); bu şekilde eğer hepsi akıl ve anlayışa sahip olmasaydı, bir hayvanın bir diğerrinden akıl açısından daha durgun veya beceriksiz olması düşünülemezdi, ancak bazıları (akıldan) diğerrlerine göre daha çok veya daha az pay alır. Bir eşek ve kuzuyu bir tilkiyle, kurtla ve arıyla karşılaştırdığında, bazılarının aptallıklarını ve salaklıklarını diğerrlerinin hilekârlıkları ve akıllılıkları nasıl ortaya çıkardığını düşün; tıpkı Polyphemos'u kendinle veya bizzat Korinthoslu Homeros'u büyükbaban Autolykos ile karşılaştırdığın gibi. Zira ben bir hayvanın diğerrbir hayvana olan mesafesinin, bir insanın diğerrbir insandan düşünme, irdeleme ve hatırlama bakımından uzaklaştığı mesafe kadar büyük olduğunu düşünmüyorum.

Odysseus: Ama bir bak, ey Gryllos, tanrı kavrayışı doğuştan içlerinde olmayan hayvanlara akıl için yer açmak, akıl olduğunu kabul etmek tehlikeli ve zorlama bir şey olmasın!

Gryllos: Öyleyse, ey Odysseus, senin gibi bilge ve zeki olan birinin Sisypheos'un soyundan geldiğini söylemeyelim mi?³¹

NOTLAR

- ¹⁰ Hom. *Od.* X.234-240; 316-318.
- ¹¹ Ölümsüzlük ve yaşlanmama teması için bk. Hom. *Od.* V. 135-136, V. 218; VII. 256-257. Plutarkhos'un burada kurduğu diyalog, *Odysseia*'daki Odysseus-Kalypso (Hom. *Od.* V. 203 vd.) anlatısının özellikle ölümsüzlük ve yaşlanmama karşılığında ölümlü hayata ilişkin tercihi üzerinden hicivsel biçimde yeniden kurulması olarak değerlendirilebilir.
- ¹² Burada kullanılan κενὸν ἀγαθόν (boş/gerçeklikten yoksun iyilik) ve özellikle εἶδωλον (hayal, görüntü, suret) ifadeleri, gerçeklik ile görünüş arasındaki Platoncu karşıtlığı çağrıştırmaktadır. Özellikle εἶδωλον ile ἀλήθεια (hakikat) arasındaki karşıtlık için bk. Plat. *rep.* X. 596e-598b. Platon burada taklit edilen nesne ile onun görünüşü/sureti arasındaki ilişkiyi ve εἶδωλον kavramını ele alır. Plutarkhos'un Gryllos'unda ise Odysseus'un peşinden koştuğu şöhret ve beğeniyi "gerçek" in karşısına yerleştirerek κενὸν ἀγαθόν καὶ εἶδωλον ἀντὶ τῆς ἀληθείας ifadesini kullanması, bu Platoncu gerçeklik-görünüş karşıtlığını retorik bir biçimde yeniden işler.
- ¹³ Kirke, Odysseus'u, hayvanların sözcüsü olarak konuşma yeteneği verdiği Gryllos'la tartışmaya yönlendirerek insan ile hayvanı aynı diyalektik zeminde karşı karşıya getirir. Hayvanların yalnızca konuşabilen varlıklar olarak değil, tartışabilen, akıl yürütebilen ve gerektiğinde insanı tartışmada yenebilen muhataplar olarak sunulması, insan aklının ayrıcalıklı konumunun hicivsel bir biçimde tersine çevrilmesidir. Böylece λόγος'un hem "söz" hem "akıl" anlamı, diyalogun biçiminde somutlaşır. Homeros'ta domuzla dönüşen yoldaşların aklının yerinde kaldığı söylenir (Hom. *Od.* X. 240). Plutarkhos bu ayrıntıyı tartışmanın dayanağı hâline getirir.
- ¹⁴ Kyklopların toprağının sabanla sürülmemesine ve ekilmemesine rağmen kendiliğinden ürün vermesine ilişkin bu tasvir Homeros'un *Odysseia* IX. 108-111'deki anlatımına dayanmaktadır. Plutarkhos burada Homeros'un tasvirini yeniden kullanarak *Odysseia*'daki pastoral ve idealize edilmiş Kykloplar ülkesini, Odysseus'un emek ve zahmetle işlediği Ithaka ile karşılaştırır. Bu gönderme, Gryllos'un Homeros anlatısını hicivsel biçimde yeniden işleyen yapısının bir örneğidir.
- ¹⁵ Hom. *Od.* IX. 109.
- ¹⁶ Hom. *Il.* II. 278; X. 363; *Od.* VIII. 3; IX. 530; XIV. 447; XVI. 442: πολίπορθος "şehir yıkan/yağmalayan"; ayrıca bk. *Od.* IX. 504: πολίπορθος. Plutarkhos burada Odysseus'un Homeros'taki epitetlerini ve ona atfedilen yiğitlik/ askerî başarı imgesini yeniden kullanmaktadır.
- ¹⁷ Plutarkhos burada, ehlileştirme anlamına gelen ἐξημέρωσις'i (*exemerosis*) ἀπογυναικωσις (*apogynaikosis*) sözcüğüyle niteler. ἀπογυναικωσις, "kadınsılaştırma, kadınlaştırma" demektir ve Hellen literatüründe yalnızca bu yerde geçen bir hapax legomenon'dur. Böylece evcilleştirme, hayvandaki θυμοειδής'in (*thymoeides*), yani atılgan ve öfkeli ruh yanının yumuşatılıp "kadınsılaştırılması" olarak aşağılayıcı bir anlam kazanır. Bk. LSJ, s.v. ἀπογυναικωσις.
- ¹⁸ Odysseus'un karısı üzerinden yapılan bu ikinci saldırı, daha önce onun ölümlü ve yaşlanmış bir kadın uğruna Kirke'nin ölümsüzlüğünü reddetmesi bağlamında yapılan göndermeyi sürdürmektedir.
- ¹⁹ Burada kullanılan βαφή (*baphe*) ve στόμωμα (*stomoma*) terimleri, metal işleme ve sertleştirme tekniklerine ait bir terminolojiyi ahlaki bir karşılaştırmaya taşımaktadır, bk. LSJ, s.v. βαφή, στόμωμα. Plutarkhos'un *thymos* ile *andreia* arasındaki ilişkiyi bu teknik imge üzerinden kurması, Platon'un da ruhun yapısını ve erdemlerini açıklarken zanaat ve teknik üretim alanlarından analogiler kullanmasını hatırlatır; krş. Plat. *rep.* IV. 429c-430b.
- ²⁰ Burada arzuların "doğal ve gerekli", "doğal fakat gerekli olmayan" ve "ne doğal ne gerekli" şeklindeki üçlü Epikurosçu sınıflandırmasına gönderme yapılmaktadır. Krş. Epik. *epist. ad Men.* 127-128; *sent.* 29.
- ²¹ Burada arzular arasındaki ayrım, yurttaşlık ve siyasal topluluk terminolojisine dayanan bir benzetmeyle ifade edilir. Doğal arzular yerli yurttaşlara, doğal olmayan ve "boş kanı" yoluyla dışarıdan gelen arzular ise yabancı bir güruha benzetilir. Bu ikincilerin doğal arzular üzerinde hâkimiyet kurması, yabancıların yerli yurttaşlara zorbalık etmesi gibidir. Bk. Horky 2017, 123-124. İmge, Platon'un demokratik insan tasvirini

- hatırlatır: Orada gereksiz arzular ruhun akropolisini ele geçirir (krş. Plat. *rep.* VIII. 559d–561a).
- ²² Dolon, İlyada destanının X. kitabında Odysseus ve Diomedes tarafından yakalanıp öldürülen bir casustur. Krş. Hom. *Il.* X. 314–464.
- ²³ Kariyalı ve Phrygialı kimlikleri, antik Hellen edebî geleneğinde, özellikle hicivsel ve komik metinlerde, yabancılık ve düşük toplumsal statü çağrışımları taşıyan stereotipik tipler olarak kullanılabilir. Plutarkhos bu klişeden yararlanarak, insanlar arasında en aşağı görülen birinin bile hayvanlardan çok daha fazla ve çok daha çeşitli arzulara sahip olduğunu ironik biçimde vurgular.
- ²⁴ φαρμακίς (*pharmakis*), “büyücü kadın, cadı” anlamına gelir. Bk. LSJ, s.v. φαρμακίς. Kelime, hem “ilaç” hem “zehir” hem de “büyü maddesi” anlamına gelen φάρμακον’dan (*pharmakon*) türemiştir. Bu yüzden şifa, zehir ve büyücülük arasındaki anlam alanını bir arada çağrıştırır. Homeros’ta πολυφάρμακος (*polypharmakos*) diye anılan Kirke (Hom. *Od.* X. 276), sonraki gelenekte φαρμακίς’in ilk örneği olmuştur.
- ²⁵ Herakles’in Argonautlar seferi sırasında genç yoldaşı Hylas’ı aramak üzere diğer Argonautlardan ayrılması ve seferden geri kalması anlatısına gönderme yapılmaktadır. Hylas, Mysia’da su almak için gittiği sırada su perileri tarafından kaçırılmış, Herakles de onu aramak üzere seferi terk etmiştir. Krş. Apoll. *Rhod.* I. 1273–1279; ayrıca Theokr. XIII. 5–75.
- ²⁶ Mitolojik melez varlıkların insan ile hayvan arasındaki ölçüsüz birleşmelerin ürünü olarak sunulması, Gryllos’un insan-hayvan karşılaştırmasını ulaştırdığı doruk noktasını oluşturur. İnsanların hayvanlardan üstün olduğu varsayılan ölçülülük (*sophrosyne*) böylece tersine çevrilmekte; insanın arzularına ve hazlarına hâkim olamaması, Minotauros, Aigipan, Sfenks ve Kentauros gibi mitolojik yaratıkların ortaya çıkışının nedeni olarak gösterilmektedir. Bu bakımdan Gryllos, Odysseus’u Hellen ahlâkının temel erdemlerinden biri olan ölçülülük bakımından da alt etmiş olur.
- ²⁷ Plutarkhos et tüketiminin beslenme bakımından zorunlu olmadığı düşüncesini vurgulamaktadır. İnsanların bitkisel kaynaklardan yeterli besini sağlayabileceği ve hayvanların öldürülmesinin zorunlu bir beslenme ihtiyacından kaynaklanmadığı düşüncesi için krş. Plut. *mor.* 993D–994B; 994F (*de esu carn.* I). Ancak Plutarkhos aynı eserde, gerçek açlık ve yokluk durumlarında et yemeyi kabul edilebilir görür (Plut. *mor.* 994E–F; 997B–C).
- ²⁸ Metin bu noktada bozuktur (991D). Elyazmalarında τί οὖν ἐπ’ αὐτὰ ταῦτα ifadesinden sonra bir boşluk (*lacuna*) vardır. Çeviride boşluk (...) ile gösterilmiştir.
- ²⁹ Bk. LSJ, s.v. δίκταμνον. Girit geyik otu (Lat. *Origanum dictamnus*), özellikle Girit’e özgü kabul edilen aromatik ve tıbbi bir bitkidir. Antik gelenekte bu bitkiye güçlü iyileştirici özellikler atfedilmiş; özellikle yara iyileştirme, kan durdurma ve yabancı cisimlerin (özellikle ok ve diken parçalarının) vücuttan dışarı atılmasını kolaylaştırma gibi etkilerinin olduğu düşünülmüştür. Bitkinin adı büyük ölçüde Girit’teki Dicte Dağı ile ilişkilendirilir ve bu nedenle hem coğrafi hem de mitolojik bir anlam katmanı taşır. Antik yazarlar, hayvanların içgüdüsel olarak bu bitkiyi bulup kullandıklarına dair inançları aktararak onu doğanın şifalı bilgeliğinin bir örneği olarak değerlendirmişlerdir, bk. Aristot. *hist. an.* 612a4; Theophr. *hist. plant.* IX. 16,1; Cic. *nat. deor.* II. 126; Verg. *Aen.* XII. 412–415; Plin. *nat. his.* XX. 156; XXV. 92–94, 101; XVI. 79, 142, 153, 161; Diosk. *mat. med.* III. 32.
- ³⁰ Domuzların hastalanınca yengeç yemek için (χάρις) nehirlere gitmesi, hayvanlarda doğuştan bir iyileşme yöneliminin örneği olarak verilir. Plinius da Thrasylos’a dayanarak yılan sokmuş domuzların yengeç yiyerek iyileştiğini aktarır (*nat. his.* XXXII. 55). Kaplumbağa ve Girit keçisi örnekleri için bk. Arist. *hist. an.* IX. 6, 612a; Plut. *mor.* 974D (*de soll. an.*).
- ³¹ Gryllos burada Odysseus’un “tanrı kavrayışı olmayan akıl sahibi olamaz” argümanını ironik biçimde tersine çevirir. Bazı kaynaklara göre Odysseus’un gerçek babası, ünlü tanrıtanımaz Sisypheos’tur (krş. Plut. *mor.* 301D). Odysseus’un ölçütü doğruysa, bilge ve olağanüstü Odysseus böyle bir adamın oğlu olamaz. Argüman böylece bir *reductio ad absurdum* ile etkisiz bırakılır. Sisypheos’un kurnazlığı için krş. Hom. *Il.* VI. 153. Eserin bu cümlede bitip bitmediği tartışmalıdır. Çoğu araştırmacı bunun kaybolduğunu düşünür (bk. Cherniss & Helmbold 1957, 532–533).

BIBLIOGRAPHY *

- Bernardakis G. N. (ed.) 1895, *Plutarchi Chaeronensis Moralia*. Vol. VI. Leipzig.
- Cherniss H. & Helmbold W. C. (trans.) 1957, *Plutarch's Moralia*. Vol. XII. Cambridge.
- Herchenroeder L. 2008, “Τί γὰρ τοῦτο πρὸς τὸν λόγον; Plutarch's *Gryllus* and the So-Called *Grylloi*”. *American Journal of Philology* 129/3, 347–379.
- Horky P. S. 2017, “The Spectrum of Animal Rationality in Plutarch”. *Apeiron* 50/1, 103–133.
- Newmyer S. T. 2006, *Animals, Rights and Reason in Plutarch and Modern Ethics*. London & New York.
- Newmyer S. T. 2020, *Plutarch's Three Treatises on Animals: A Translation with Introductions and Commentary*. London & New York.
- Treu M. 1873, *Der sogenannte Lampriascatalog der Plutarchschriften*. Waldenburg i. Schl.

* Abbreviations of epigraphical editions and reference works follow the “Liste des abréviations des éditions et ouvrages de référence pour l'épigraphie grecque alphabétique (GrEpiAbbr – Version 03, Septembre 2024)” developed by the *Association Internationale d'Épigraphie Grecque et Latine*.